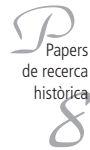

Relació sobre Fra Tomàs Junoy, o un fill oblidat de Cerdanya

Sofia Garçon i Peyrí

Estudiosa de la Cerdanya
Mestra, professora de Genealogia i vocal de publicació del Butlletí de la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·logia i Nobiliària

Resum

Relació sobre Fra Tomàs Junoy, o un fill oblidat de Cerdanya

El propòsit d'aquest escrit és revivir un personatge, fra Tomàs Junoy (Puigcerdà, 1782 – Anyós, 1860), part de la cultura pirinenca, i aclarir errades i misteris sobre la seva persona i la seva obra. Fra Tomàs Junoy va ser un religiós de l'orde dels dominics, nascut a la Cerdanya i exiliat a Andorra a causa de la desamortització i exclaustació de religiosos el 1835 a Espanya. Destaca un manuscrit desaparegut, la *Historia inédita de los Ceretanos*.

Resumen

Relación sobre Fra Tomàs Junoy, o un hijo olvidado de Cerdanya

Recuperar un personaje, fray Tomás Junoy (Puigcerdà, 1782 – Anyós, 1860), parte de la cultura pirenaica, y disipar errores y misterios sobre su persona y su obra, es el propósito de este escrito. Religioso de la Orden de los Dominicos, nacido en la Cerdanya y exiliado en Andorra – debido a la desamortización y exclaustación de religiosos de 1835 en España. Destaca un manuscrito desaparecido, la *Historia inédita de los Ceretanos*. ¿El tiempo y la suerte harán posible su reaparición?

Résumé

Mémoire du frère Tomàs Junoy, ou le fils oublié de la Cerdagne.

Le dessein de cet article est de faire revivre un personnage, le frère Tomàs Junoy (Puigcerdà, 1782- Anyós, 1860), de récupérer une partie de la culture pyrénéenne et d'effacer les erreurs et les mystères qui l'entoure, lui et son œuvre. Frère Prêcheur, il est né en Catalogne et a été exilé en Andorre à cause du désamortissement espagnol et de la sécularisation des religieux en 1835. À mettre en relief l'ouvrage égaré « *L'Histoire inédite des Cerretains* » que le temps et la chance permettront de retrouver.

Abstract

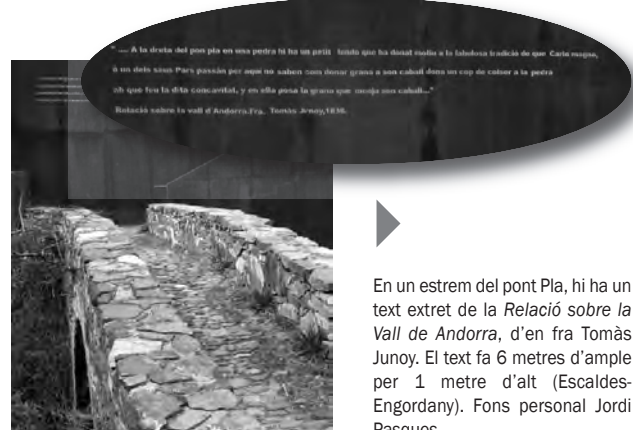
About Fra Tomàs Junoy, a forgotten son of Cerdanya

The aims of this piece are to make brother Tomàs Junoy (Puigcerdà, 1782 – Anyós, 1860) relive, part of the culture of the Pyrenees, and clean up errors and mysteries about his person and his work. A member of the Dominican Order, he was born in Cerdanya and exiled in Andorra because of the closure of religious communities of Spain in year 1835. A forgotten manuscript is described, *Historia inédita de los Ceretanos*. Time and luck made its reappearance possible.

Introducció

ot i tenir arrels cerdanes, en Tomàs Junoy i Arraut, va ser més conegut al segle XIX com “el frare d'Anyós” o “el vicari d'Anyós”,¹ pels anys viscuts a Anyós, quart pertanyent a la parròquia de la Massana, al Principat d'Andorra. Allí és on va morir, després del seu llarg exili, del 1835 al 1860. En Junoy havia entrat de ben jove dins l'Orde de Predicadors, més conegut com a Dominics o Dominicans. El fet de ser frare predicador, va donar a la seva vida un tarannà gairebé místic, en ocasions fins i tot un tant eremític. Aquest fet, segurament va ser propiciat per les moltes vicissituds sofertes al llarg de la seva vida.

En un estrem del pont Pla, hi ha un text extret de la *Relació sobre la Vall de Andorra*, d'en fra Tomàs Junoy. El text fa 6 metres d'ample per 1 metre d'alt (Escaldes-Engordany). Fons personal Jordi Pasques

1. En Tomàs Junoy, era anomenat *vicari* malgrat sembla que havia estat nomenat provicari. Un provicari és aquell qui exerceix les funcions del vicari en el cas d'absència o indisposició d'aquest. Segons diu Josep Maria Guilerà i Albinyana en el seu article a *La Vanguardia*, “por no ser clérigo de aquel obispado existió impedimento para darle la vicaría en plena posesión, y se recurrió a la provicaría, en una interinidad que duró veinticinco años.” Afirmació que no es correspon amb la realitat, atès que en Junoy sí que pertanyia al bisbat d'Urgell.

El frare, amb unes aptituds destacables com a escriptor, poeta, arquitecte, enginyer, excursionista i geògraf, va despertar la curiositat d'alguns dels nostres contemporanis, persones ja sigui del món de la cultura, amb lligams d'afinitat eclesiàstica, amb interès muntanyenc i, fins i tot, el d'algunes entitats públiques andorranes que l'han homenatjat a les darreries del segle XX, com ara el Govern d'Andorra.² Tot i així, va restar durant un llarg temps en un immerescut oblit. Un oblit deixat i mandrós. Mandra que es converteix en una llosa pel nostre saber. És recordat, sí, pels andorrans, però un desconegut, sorprenentment avui encara, pels cerdans.

Només algunes persones, distants en el temps, li han dedicat la seva atenció, encurioides per l'erudició i dinamisme d'un home discret, de qui ha arribat a nosaltres tan sols una part de la seva obra literària. D'aquesta, la que ell considerava la seva obra magna: *Historia inédita de los Ceretanos*, escrita en llengua castellana, avui resta perduda. Entre les obres publicades trobem la coneguda *Relació sobre la Vall de Andorra*, editada en català a Tolosa l'any 1838, amb un contingut dens, tot i ser d'extensió curta.

En aquest escrit no insistirem en fer un llistat i comentari a la seva obra literària, donat que algun dels estudiosos del nostre personatge ja ho va fer en el seu moment. Tot i així, mirarem d'esbrinar el misteri d'una desaparició, la de la seva obra cabdal, la ja anteriorment anomenada *Historia inédita de los Ceretanos*. En realitat però, l'article pretén capbussar-nos en els aspectes de relació familiar, ascendència i entorn, mirant de recuperar bocins dels seus 78 anys de vida. Tractarem, doncs, de fer una ullada més humana des del punt de vista de pertinença a una terra, a una nissaga. És amb aquesta intenció, que escriurem unes línies que facin reeixir la seva persona i el seu saber, en relació amb la història del seu temps. També però, és primordial donar una visió conjunta, i científicament contrastada, tant de les notes biogràfiques com literàries per evitar, en un futur, continuar cometent errades referents a la persona i obra de fra Tomàs Junoy.

Les arrels

El bressol dels Junoy és el poble d'Alp, situat a l'obaga de la Cerdanya. Això no vol dir que el cognom tingui en aquesta població el seu lloc d'origen, però sí és on es troba més densament representat, si més no a partir del segle XVIII.³ Tot investigant els orígens d'aquest cognom, podem assegurar que prové d'altres poblacions cerdanes –com ja trobem en els segles XV i XVI–, per acabar establint-se més àmpliament –en el segle XVII–, en el mencionat poble d'Alp, on finalment, el cognom es multiplica i des d'on s'estén per tota Catalunya, Espanya, Portugal, França, Holanda i fins i tot, Centre i Sud Amèrica.⁴

Pel que fa al cognom matern, Arraut, es troba més minsament representat en diferents poblacions de la Cerdanya. La terminació “-aut” ens indica un probable lloc de provenença: Occitània.⁵ Hem de tenir ben present, que la Cerdanya és terra de pas, donada la seva situació geogràfica. En l'època del nostre fra Tomàs Junoy, i abans i tot, tenim ben documentat que s'hi establiren, de forma habitual, famílies vingudes del nord. Tot i així, en aquest cas, el del cognom Arraut, no s'ha pogut fer un estudi en profunditat, deixant obertes diferents hipòtesis sobre el seu origen.

Partint d'aquesta petita introducció patronímica, detallarem els lligams familiars de fra Junoy. El seu avi, en Pere Junoy Mir, *dit Cotis*, natural d'Alp, del qual no en tenim l'ascendència certa, deuria néixer a finals del XVII o començament del XVIII, i va morir abans del 1772, la qual cosa ens diu que no va arribar a conèixer el seu nét Tomàs. Aquest Pere Junoy es va casar abans del 1730 amb Margarida Margall.⁶ El matrimoni Junoy - Margall va tenir al menys cinc fills, tres nois i dues noies: Magdalena, Cosme, Jaume, Joan (que seria pare de fra Junoy) i Francisca.

Si llegim la documentació que ha arribat a les nostres mans, descobrirem una família de paraires, un dels oficis més escampats a la Cerdanya en el segle XVIII. Els paraires treballaven la llana, que primer havien de comprar per després preparar-la

2. El Govern d'Andorra va publicar el facsímil del llibre de fra Tomàs Junoy *Relació de la Vall de Andorra*. / L'1 de juny de 1983 se li va dedicar una placa: “Placa a Fra Tomàs Junoy”, dins: *Inventari del fons fotogràfic Fèlix Peig*, Arxiu Nacional d'Andorra (ANA). / Un fragment de la seva *Relació de la Vall de Andorra* és gravat en una placa de 6x1 metres sota el pont Pla, a Escaldes-Engordany, Andorra.

3. Així ho demostra l'historiador Joan Peytaví Deixonera en el seu mapa dels patrònims de Rosselló, Cerdanya i Fenollet. J. PEYTAVÍ *Les famílies dels comtats de Rosselló i Cerdanya i del Fenolhet occità*. [Mapa 68 x 98 cm + fitxa d'introducció a la lectura i índex de localització dels patrònims]

4. S. GARÇON: “Els Junoy”, a *Ceretània. Quaderns d'estudis cerdans*, 2007/5, Institut d'Estudis Ceretans i Groupe de Recherches Archeologiques... de Cerdagne, 2007, pàg. 141-185.

5. En Joan Peytaví m'indica que, efectivament, la terminació -aut és de sospitosa procedència “gavatxo-occitana”. I encara més, que s'hi troben dos topònims d'on podria procedir dit cognom: Arraut, al País Basc francès, i Arrauzets, a la Bigorra.

6. Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACCE), *Notarials de Puigcerdà, Domènec Sperry, Manual*, 1747, pàg. 22- 24v, C. M, “Junoy=Guiu”.

convenientment (rentar-la, pentinar-la, cardar-la, etc) i així convertir-la en teixits, en draps. Aquesta branca dels Junoy es va dedicar a aquesta menestralia i algun d'ells va aconseguir el mestratge. Així, l'avi de fra Junoy, el mencionat Pere Junoy Mir, *dit Cotís*, va ser mestre paraire a Alp i ensenyava l'ofici a diferents aprenents, com era costum a l'època. Entre aquests hi havia el seu futur gendre, Francisco Soler, de Ger, al qual es comprometé a ensenyar, tal i com consta en els capítols matrimonials⁷ signats entre els joves contraents, Magdalena Junoy i Francisco Soler: "*en la forma que un bon mestre te obligació de ensenyar a sos dexebles, y si dit Pere Junoy morirà antes de haver complert esta promesa, vol que sia tingut y obligat a cumplirla son hereter...*". També els fills i néts s'hi dedicaren, i sovint a més de constar com a *paraires* apareixen com a *fabricants de mitges de cotó*, o simplement, *mitgers*. Sorprenentment, trobem que tots els homes de la família, començant per l'avi, saben signar i escriure. Això és signe de cert benestar econòmic i de l'interès de la família en instruir-se, ni que fos mínimament. Ara bé, amb això no estem dient que fos una família amb molt patrimoni. Segons la documentació estudiada no es pot afirmar que tinguessin gaires possessions, tret d'alguna peça de terra; en canvi però, sí tenien casa en propietat.

D'entre els fills del matrimoni Junoy - Margall, en Joan Junoy Margall, pare d'en Tomàs Junoy, es portava més de 14 anys amb el seu germà gran, en Cosme, l'hereu. Aquest Cosme, també paraire, s'arribà a casar dues vegades. La primera l'any 1747 amb Francisca Guiu Agustí,⁸ amb qui tingué al menys un fill, en Llorenç, també paraire i hostaler; la segona l'any 1777 amb Anna Verdú Bernat,⁹ de Bellver. De l'altre germà, en Jaume,¹⁰ també paraire, no es té notícia de cap matrimoni. I de la germana, na Francisca, només se sap que signà capítols matrimonials l'octubre de 1772 amb n'Anton Capbern Viader, treballador, d'Alp.¹¹

En Joan Junoy Margall, paraire i fabricant de mitges de cotó, nascut a Alp pels volts del 1744, es casà, al voltant de 1776 –no tenim les dates exactes–, amb Maria Arraut,¹² filla d'un negociant

de Das. El matrimoni Junoy - Arraut va tenir no menys de cinc fills, tres nois i dues noies: Francisco, Magdalena, Pau, Tomàs i Gràcia, nascuts entre Alp i Puigcerdà.

Anys després de casar-se, concretament el 1780, i ja amb alguns fills al niu, en Joan decidí arrendar la casa d'Alp, amb l'era i porxos, al seu sogre, Josep Arraut, i marxar a viure a Puigcerdà.¹³ Serà a la Vila on naixerà el nostre protagonista, en Tomàs Junoy Arraut, el dia 31 de març de 1782, i serà batejat a l'església parroquial de Santa Maria.¹⁴

Tot i marxar d'Alp, en Joan Junoy hi conservà algunes terres que, ja en vida, li comportaren un conflicte de llarga durada amb els ajuntaments de Puigcerdà i d'Alp. Així, l'any 1778, Joan Junoy inicia un procés contra els regidors de l'ajuntament de Puigcerdà per 6 jornals i mig de terra dels camps anomenats: Pastoral de Munt, Pastoral del Mig i Pastoral d'Avall, situats dins la partida

▼
Església de Santa Maria de Puigcerdà, des del carrer de Santa Maria (c. Major). Fons de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya. Col·lecció de postals

7. ACCE, *Notarials de Puigcerdà, Domènec Spernay amb Domènec Coder Spernay, Manual, 1744, pàg.88-92, C.M, "Soler=Junoy"*.

8. ACCE, *Notarials de Puigcerdà, Domènec Spernay, Manual, 1747, pàg.22- 24v, C.M, "Junoy=Guiu"*.

9. ACCE, *Notarials de Solsona, Joan Riu, C.M, "Junoy=Boix Verdú"*.

10. ACCE, *Notarials de Puigcerdà, Gaspar Coder Spernay, Manual, 1776, pàg.54.*

11. ACCE, *Notarials de Puigcerdà, Gaspar Coder Spernay, Manual, 1772, 11 octubre, pàg. 103-105v, C.M, "Capbern=Junoy"*.

12. ACCE, *Notarials de Puigcerdà, Gaspar Coder Spernay, Manual, 1776, pàg. 62-62v.*

13. ACCE, *Notarials de Puigcerdà, Gaspar Coder Spernay, Manual, 1780,5 de juny, pàg.26.*

14. Arxiu Municipal de Girona (AMGI), *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n°1181, Partida de Baptisme.*

dita de Prat d'Oca, i sobre els quals en el procés es diu que: "...son un verdadero pantano y tres juncas que no producen otra cosa que juncos".¹⁵ Que aquest procés fou llarg, ho mostra el fet que continua sense ser resolt l'any 1815, quan ja en Joan Junoy, pare de fra Junoy, que aleshores tenia 32 anys, feia al voltant d'un any que havia mort, concretament el 18 de setembre de 1814, pocs mesos després d'acabada la Guerra del Francès. En aquest segon procés, hi intervenen la vídua de Joan Junoy Margall, Maria Arraut, i el seu fill, Francisco Junoy i Arraut, com a usufructuària i hereu respectivament, contra l'ajuntament d'Alp, per les ja mencionades peces de terra situades a la partida de Prat d'Oca.¹⁶ Sembla que l'ajuntament d'Alp s'havia apropiat indegudament dels 6 jornals i mig de terra i els havia posat a la venda, encara en vida d'en Joan Junoy, tot amenaçant-lo: "...privando del terreno establecido, a causa de las amenazas [que] se le hicieron [y] de atentados con que se le amedrentó". Així, els compradors de les citades peces de terra: Joan Junoy i Colomer, Cosme Forcada i Jaume Junoy i Cantet són finalment cridats i condemnats a deixar a disposició dels autèntics propietaris el terreny més els fruits produïts. Per tal de verificar el propietari, dins el procés hi consten el certificat de defunció d'en Joan Junoy i Margall, així com la clàusula hereditària del testament, custodiat a la parròquia de Sant Pere d'Alp. En el certificat de defunció s'especifica a més de la data, que era fabricant de mitges, de 70 anys,¹⁷ natural d'Alp i que la mort va ocórrer a les 9 h del matí, havent rebut els Sants Sagraments i havent fet testament en poder del rector d'Alp, que actuà com a notari. Va ser sepultat, un dia després, el 19 de dit mes i any a les 12 del migdia, al cementiri de Sant Pere d'Alp, amb

l'assistència de 14 sacerdots. A més de dit certificat, hi ha una còpia d'una part del testament, concretament de la clàusula hereditària, on diu que institueix hereu universal a Francisco Junoy i Arraut, el seu fill primogènit, i si ell no vol o no pot, "elegesch a Pau Junoy Arraut, mon segon fill y en falta d'ell al Rvn. pare Tomàs, religiós dominico, el qual puguia usufructuar tant solament dels béns durant la seva vida natural, y enseguida la sua mort elegesch per heretera a la mia filla Gràcia Palau y Junoy". El fet que no esmenti l'altra filla, Magdalena, fa pensar que deuria haver mort jove o infant.

Historiografia

Abans d'endinsar-nos en la seva biografia i en el que suposarà més un exercici d'imaginació que no pas un seguiment fefaent dels seus primers anys de vida, caldria desentortolligar el garbuix de dades biogràfiques, abocades per diferents autors en les seves publicacions. Autors que, en repetides ocasions, han propagat els errors dels seus predecessors. Tal vegada, desfer l'embolic ens permetrà llegir amb una mirada més clara i certa, les passes d'un home que va deixar un petit però interessant llegat a cerdans i andorrans.

Entre els pocs estudis que s'han fet sobre en Tomàs Junoy, alguns s'han basat en referències inexactes, concretament, del lloc i/o la data de naixement. Així, tenim els treballs de n'Antoni Elias de Molins (1889),¹⁸ Ceferí Rocafort i Sansó (1910),¹⁹ Fr. Josep Maria Coll, O.P. (1959),²⁰ Josep Maria Guilera i Albinyana (1960),²¹ Fr. Alberto Collell i Costa, O.P. (1965),²² Àlvar Valls (2004),²³ Andreu Balent (2005),²⁴ Iago Andreu (2011)²⁵ i Esther Jover (2013).²⁶ Tots ells el fan néixer a Alp. Aquest equívoc és degut, sobretot, a que

15. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Reial Patrimoni, BGRP, Processos, 1778, n°1, Aa, Joan Junoy contra els regidors de Puigcerdà*.

16. ACA, *Reial Patrimoni, BGRP, Processos, 1815, n°4, J, Juan y Francisco Junoy contra el Ayuntamiento de Alp*.

17. Hem de considerar que, generalment, es tracta d'una edat aproximada, no exacta.

18. A. ELIAS DE MOLINS: *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX: apuntes y datos*, Barcelona, 1889.

19. C. ROCAFORT: "D'Andorra a Tirvia (Pallars). Ascensió al puig de Solòria", a *Butlletí del CEC*, any XXIII, Barcelona, 1913 - Donem l'any 1910 perquè va ser quan va anar a Anyós i va poder registrar els papers que es trobaven a les estances de fra Junoy. L'any 1913 és el de publicació de l'article.

20. J. M. COLL, O.P.: "El maestro en Teología, Fr. Narciso Puig y Reixach. Defensor de la ciudad de Gerona y profesor de Filosofía en la Universidad de Cervera, 1792-1865", a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIII, Girona, 1959-1969, pàg. 196-197.

21. J. M. GUILERA: *Una història d'Andorra*, Ed. Aedos, 1960/ facsímil, Garsineu Edicions, Tremp, 1993, pàg. 70-75, 96, 199 / "Un escritor pirenaico desconocido, Fray Tomàs Junoy, de la Orden

de Predicadores" a *PIRINEOS*. Dins el 5è Congrés del -Instituto de Estudios Pirenaicos. Jaca, 1967.

22. A. COLLELL, O.P.: *Escritores Dominicos del Principado de Cataluña*, Casa Provincial de Caridad, Diputación Provincial de Barcelona, Barcelona, 1965, pàg. 157-158.

23. A. VALLS: "Aproximació al fet literari a Andorra", a "Els Pirineus, Catalunya i Andorra: Actes del Tercer Col·loqui Internacional de l'AFC", Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Andorra, 2006.

24. A. BALENT: "Un mapa de Cerdanya (1820). Dibuixat per Tomàs Junoy (1782-1860)", a *CERETANIA, Quaderns d'estudis cerdans*, 2005/4, Institut d'Estudis Ceretans i Groupe de Recherches Archeologiques... de Cerdagne, 2005, pàg. 175-191.

25. I. ANDREU: "Entrevista a fra Tomàs Junoy", dins *El Periòdic d'Andorra*, 4 de febrer, Andorra, 2011, pàg. 32.

26. E. JOVER: "Fra Junoy va publicar la primera obra en llengua catalana d'història d'Andorra", dins *Bon Dia Andorra*, 25 de juny, Andorra, 2013, pàg. 15. Al mencionat article, E. Jover, potser bevent de la informació escrita per Júlia Fernández (Biblioteca Nacional d'Andorra), anomena a un tal "Aguió", errada que cal esmenar doncs es tractava d'en Marià Aguiló i Fuster, bibliòfil, historiador de la literatura i folklore catalans i director de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

en el certificat de defunció –extret del llibre d'òbits d'Anyós–, diu: “...natural de la villa de Alp, en la Cerdaña española...”. També consta, en el mateix certificat, que va morir a l'edat de 83 anys, edat que no es correspon amb la data de naixement. Aquest fet, l'errada en un document, és comprensible si tenim en compte que la informació que hi constava, no tan la primordial –que era d'informació que hi constava, no tan la complementària, no s'obtenia de documents escrits –els quals no eren necessaris ni obligatoris en aquella època–, sinó, sobretot, de la transmissió oral, d'allò que havia transmès el difunt o bé les persones del seu entorn més immediat que, finalment, serien les que donarien la informació registrada. Tampoc però, no ajuda trobar en obres cabdals com el *Diccionari Enciclopèdic de la Llengua Catalana*, les mateixes errades, donant l'any 1778 i el poble d'Alp com a data i lloc de naixement.

En d'altres ocasions, en esmentar a fra Tomàs Junoy com a autor de la primera història d'Andorra, s'equivoquen i diuen que aquesta obra, *Relació sobre la Vall de Andorra*, era “escrita per un jesuïta refugiat a les nostres valls l'any 1838”. Aital informació ens l'ofereix en Pere Canturri.²⁷ Probablement l'errada de la data va ser motivada per una confusió amb la data de publicació de l'obra del P. Tomàs Junoy, l'any 1838; desconec però, el motiu pel qual confon l'orde religiós.

Tot i així, hi ha alguna obra especialitzada, de prestigiosa rellevància, que ens ofereix informació fidedigna com és el cas de *Catalonia religiosa. Atlas històric: dels orígens als nostres dies*.²⁸ De la mateixa manera, tenim autors, començant per en Lluís Batlle i Prats, arxiver de l'Arxiu Municipal de Girona (des de 1939 a 1979), els quals ens donen dades certes i contrastades. En Batlle fa acte de presència en l'afer Junoy, per tal de rectificar asseveracions errònies que troba en un escrit d'en Josep Maria Guilera, publicat l'any 1967. En Guilera, campió d'esquí, President de la Federació Catalana d'Esquí, i excursionista consumat, troba a la Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, l'article d'en Ceferí Rocafort, interessant-se per la figura del frare excursionista. Després d'una recerca, en la qual compta amb l'ajuda dels frares

Josep Maria Coll i Albert Collell, decideix presentar un treball on recupera la figura d'aquest frare tan proper a la natura i amb el qual deu sentir una certa afinitat.

Com a arxiver, a en Lluís Batlle li crida l'atenció el laboriós treball, on es fa alguna referència a les aportacions sobre en Junoy fetes pel Dr. Josep Pascual, el fons del qual es conserva a l'arxiu d'on Batlle és el director.²⁹ L'arxiver, tot elogiant l'estudi d'en Guilera i: “*lejos de nuestro ánimo el menor espíritu de polémica*”, comenta en el seu escrit: *Nota relativa al P. Fray Tomás Junoy, O. P. (1968)*, les dues dades errònies, lloc de naixença i edat, i desfà l'equivoc. Ens confirma la veracitat de les seves dades en donar la font de les mateixes: les partides de baptisme i de defunció d'en Tomàs Junoy, trobades a l'Arxiu Municipal de Girona, dins un plec pertanyent al fons del Dr. Josep Pascual i Prats, de qui parlarem més endavant. Aquest les havia sol·licitat amb la intenció d'elaborar una biografia com a pròleg per a la publicació de l'obra manuscrita d'en Junoy: *Historia inédita de los Ceretanos*. En Batlle, amb molt bon criteri, dona tota la credibilitat al certificat de baptisme per sobre del de defunció. Extreta del llibre de baptismes que es conservava a la parròquia de Santa Maria de Puigcerdà, abans no fos tot cremat durant la guerra de 1939, la inscripció baptismal podria contenir alguna errada però, amb certesa, el lloc de naixement i de baptisme, així com la data, seran molt més afinades que no pas les referències que se'n facin en el certificat de defunció, molts i molts anys enllà.

Entre la resta d'autors que parlen d'en Tomàs Junoy tenim al filòleg Josep Carles Laínez (2010), que ben informat, no dubta en publicar al Periòdic d'Andorra³⁰ un article seriós sobre les qualitats literàries d'en Junoy, més concretament sobre el petit llibret *Relació sobre la Vall de Andorra*, i ens dona una informació biogràfica exacta.

Una vegada desfet l'embolic del lloc i data de naixença d'en Junoy, podem ja començar a fer camí amb ell.

La seva vida

Tomàs Junoy i Arraut, va néixer a Puigcerdà, el 31 de març de

27. P. CANTURRI: “El Fener. Història d'un poble desaparegut”, Andorra, 1989. Consultable a: www.andorraantiga.com

28. *Catalonia religiosa. Atlas històric: dels orígens als nostres dies*. Unió de Religiosos de Catalunya. Editorial Claret. Barcelona 1991. Pàg. 425- Tot i que caldria esmenar l'errada on hi consta en Junoy com a “darrer” prior del convent de Dominics de Puigcerdà.

29. AMGi, *Fons Dr. Josep Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,...* entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966.

30. J. C. LAÍNEZ: “Tomàs Junoy, el nostre romàntic”, dins Periòdic d'Andorra, 16 d'octubre, Andorra, 2010, secció “A la contra”.

1782, a la casa de Mateu Riu, com ell mateix explica.³¹ La casa d'en Mateu Riu es trobava situada al carrer de Santa Maria (avui, carrer Major).³² No sabem però, com va ser la seva vida d'infant. Caldrà doncs, fer un petit esforç per situar-nos a la vila i cap de comarca cerdana, Puigcerdà.

Recordem que els seus pares, Joan Junoy i Maria Arraut, es traslladaren del poble d'Alp a Puigcerdà un parell d'anys abans de néixer en Tomàs Junoy. A les darreries del segle XVIII, s'havia aconseguit un cert benestar socioeconòmic a la comarca. La manca de guerres –exceptuant la Guerra Gran de finals de segle–, la millora en les condicions sanitàries i l'aplicació de noves

▼
Carrer de Santa Maria (Carrer Major). Fra Tomàs Junoy va néixer a la casa de Mateu Riu, situada en aquest carrer. Fons de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya. Col·lecció de postals

tècniques dins el sector agrícola amb la conseqüent intensificació de l'ús del sòl i, per tant, una major producció va provocar un augment significatiu de la població. Tanmateix, va propiciar la mobilitat laboral interior i l'assentament de persones vingudes de petites poblacions cap a les viles i grans pobles de l'entorn.³³ Així, podem pensar que el trasllat de la família Junoy Arraut va ser motivat per millorar l'estatus socioeconòmic. La creació a Puigcerdà de fàbriques de teixits especialitzades en filatures podria haver estat una de les causes d'aquest canvi de residència. En Joan Junoy i Margall, com a pareire i fabricant de mitges de cotó, deuria veure una gran oportunitat, o bé per muntar-hi un negoci, o bé per entrar en alguna de les noves fàbriques. Com ens explica Mn. Salvador Galceran:³⁴ “L'any 1787 ja existien a Puigcerdà onze fàbriques de mitges i mitjons, ultra molts particulars que tenien un teler a casa i treballaven per llur compte. (...) Per fi, l'any 1797 les fàbriques de mitges i mitjons a Puigcerdà eren 25, amb 63 telers de seda i 130 de cotó (...) A tota aquesta important producció, cal afegir-hi i assenyalar especialment el treball dels pareires, que preparaven les matèries per a les mitges que amb agulles feien unes 220 dones.”

Mentre el pare desenvolupava la seva feina, amb més o menys sort, el petit Tomàs deuria anar a escola. Amb tota probabilitat va anar a l'Escola Pia de Puigcerdà, l'única en aquella època.³⁵ L'orde dels Dominics no tenia escoles per a infants en aquelles dates.³⁶ Als anys 80 del segle XVIII, l'Escola Pia estava situada a la casa del pa o paller reial, indret on segueix actualment, tot i que una mica desplaçada.³⁷ S'ensenyava amb preferència gramàtica i retòrica, analitzant textos llatins de diversos autors, tot i que també aprenien altres matèries per facilitar la comprensió de les primeres, com la mitologia, la història i la geografia. L'agost de 1793, quan en Tomàs Junoy comptava 11 anys, Puigcerdà va ser ocupada pels francesos. Era l'inici de la Guerra Gran (1793-1795).

31. AMGI, Fons Dr. Josep Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, nº 1181. Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Anotació en quartilla de 8º, on especifica que dins la “Historia Inédita de los Ceretanos” s'esmenta que va néixer a la casa de Mateu Riu, a Puigcerdà, i que aquesta encara existia l'any 1793./ T. JUNOY: “Disertaciones sacadas de la Historia inédita de los Ceretanos”, Imprenta Herederos de la V. Pla, Barcelona, 1857, on escriu: “(...) Habitante yo en Puigcerdà como natural de esta Villa (...)”.

32. ACCE, Puigcerdà, Fons Municipal, Padró, 1850. És de suposar que en Junoy va donar aquesta referència basant-se en el cap de casa que habitava, en aquell moment, la casa on ell va néixer.

33. J. M. PRAT FORGA: “La població i les activitats econòmiques de la Cerdanya a l'últim quart de segle XVIII (1775-1800)” a Treballs de la Societat Catalana de Geografia, núm. 73, juny 2012,

pàg. 167-192. URL: <http://revistes.iec.cat/index.php/TSCG>

34. S. GALCERAN VIGUÉ: *La indústria i el comerç a Cerdanya*, Fundació Vives Casajuana, Barcelona, 1978, pàg. 153.

35. J. FLORENSA PARÉS: “L'Escola Pia de Puigcerdà (1728-1972)”.

A: <http://laplega.blogspot.com.es/2012/11/lescola-pia-de-puigcerda-1728-1972.html>

36. M. GARCIA GARGALLO: *L'ensenyament de l'Església a la ciutat de Barcelona. Directori estadístic*. Volum II. Tesi Doctoral. UB. (<http://www.tdx.cat/>).

37. ACCE, Col·lecció de postals, U12, TOP. D1.25.02. Tot i que no es pot apreciar bé a la fotografia, la casa tenia detalls arquitectònics d'estil gòtic, com em comenta la directora de l'Arxiu Comarcal de Cerdanya, Erola Simon.

Collegi dels Pares Escolapis de Puigcerdà, on hauria estudiat Tomàs Junoy a la seva infantesa. Fons de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya. Col·lecció de postals

Els escolapis, tenint notícies dels horrors comesos a França (Revolució Francesa), van decidir fugir. Només dos religiosos van quedar custodiant l'escola. Un d'ells va morir assassinat, l'altre va poder marxar. L'escola va ser saquejada i convertida en forn de pa. Eren temps de guerra. A l'igual que els escolapis, la majoria de religiosos de la vila i de la comarca van fugir, molts cap a Ripoll. Dos dominics, però, van quedar-se a la Vila per donar consol espiritual a la població i als soldats.

D'aquell èxode en tenim coneixement, pas a pas, gràcies a un còdex inèdit,³⁸ d'alguns dels noms de religiosos de Cerdanya refugiats a Ripoll: fra Antonino Terradellas, dominic, fill d'Eudald Terradellas, dit Serrador, de Ripoll, que fugí a peu des de Puigcerdà, per la Creu de Maians, fins a Ribes; els rectors dels pobles d'Er –i el seu vicari–, d'Ègat, de Fontromeu (Mn. Francisco Manyago), de Santa Llocaia, de Naüja, de Dorras, d'Alp (vicari), de Les Pareres, de Vilallobent, de Palau (Mn. Joan Gambús), de Saga (i el seu nebot de Puigcerdà, Mn. Sebastià Trescents), d'Age (Mn. Miquel Travila) i Dn. Joan Manegat –curat de Puigcerdà–. Només van romandre a Puigcerdà Dn. Jacint Canal, “inútil”, Mn. Martinas, “se pot dir siego”, els dominics fra Francisco Montegut –encarregat de la població de la vila– i fra Ricardo –encarregat de cuidar-se'n de la tropa–, i els escolapis pare Domingo Roses i pare Pau. Entre aquests no hi havia cap frare de l'orde dels Agustins.

Amb paraules del propi Junoy, sobre aquest episodi de la història de Cerdanya:³⁹ “(...) A los 28 de agosto de 1793 después de haber perdido el general español Lapeña una batalla en el llano de la Percha, se retiró, con las tropas dispersas que pudo recoger y las de la guarnición de Puigcerdà, a Urgel; de cuya retirada pavorosa de más de nueve leguas, las cuatro á lo menos entre peñas, zarzas, colinas, desfiladeros y otros puntos naturales de defensa, supo aprovecharse perfectamente el general francés Dagobert, quien con sus tropas ocupó el día siguiente la villa de Puigcerdà y otros puntos de la Cerdaña Española, donde permanecieron sin interrupción hasta que el general español D. Gregorio de la Cuesta en su inmortal jornada de 26 de julio de 1795, después de haberse lanzado con la velocidad del rayo sobre el campamento enemigo del llano de Rigolisa y reduciéndole a cenizas, se apoderó antes de medio día de Puigcerdà á pesar de la loca y casi increíble resistencia que aun le oponían los Franceses, parapetados en sus bocacalles, y en seguida de toda la Cerdaña, haciendo prisioneros de guerra á cuantos franceses sobrevivieron á los primeros golpes.”

Quan el juliol de 1795 els francesos marxaren, els pares escolapis van tornar. Per tant, durant aquests dos anys, ni el petit Junoy ni la resta d'alumnes de l'Escola Pia es van poder instruir convenientment. Pocs anys després però, concretament el 1798, l'adolescent Tomàs, només amb 16 o 17 anys, afiliat al Convent de Puigcerdà, va entrar com a seminarista dins l'orde dels Dominics, al Convent de Santa Caterina de Barcelona,⁴⁰ on va professar, juntament amb altres sis novicis del cor, a mans del P. fra Pere Màrtir Font, superior *in capite*, el 29 d'octubre de 1799. Ell mateix explica algunes anècdotes d'aquell temps:⁴¹ “Le recuerda lo que pasó siendo novicio joven de 17 años. La noche antes de la procesión de la Sta. Espina, que poseía el convento de Santa Catalina de Barcelona, el maestro de novicios nos esplicó como San Luis, rey de Francia, la había regalado al convento enviándola por el V. F. [¿Venerabilis Frater?] Francisco Cendra. Lo que yo quise confirmar que la corona del Señor estaba

38. Còdex propietat del Sr. Josep Montserrat i Torrents, que molt amablement me'l va donar a conèixer. El còdex ha estat dipositat l'estiu del 2013 a l'ACCE. El meu agraïment per la seva confiança i deferència.

39. A. BERGNES DE LAS CASAS: *Diccionario Geográfico Universal*, Vol. “P”, Barcelona, 1881-1834, pàg. 824.

40. On ara hi ha el mercat municipal de Santa Caterina. Degut a l'exclaustració de religiosos

de 1835, el convent va ser incendiat la nit del 25 de juliol, nit tràgica de crema de convents a Barcelona i, mig enrunat, va ser enderrocat l'any 1837. <http://ca.wikipedia.org>

41. AMGI, Fons Dr. Josep Pascual i Prats, *Dossiers i reculls de premsa*, n° 1181, *Correspondència, esborranys d'articles, informes,...* entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Anotació en quartilla de 8°, on hi ha una referència sobre els inicis del noviciat de Fra Junoy, paràgraf corresponent a la “Historia Inédita de los Ceretanos”.

▼
 Claustre del Convent de Santa Caterina. Gravats publicats el 1826/1832. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.
 Dins www.monestirs.cat

en París con la autoridad del libro de Carlo Magno. El maestro de novicios, sonriéndose, me dijo "Con que, hermano, también ha leído Carlo Magno y lo cree? Si yo hubiese con la autoridad del Turpín⁴² contrariado la carta de San Luis existente en el archivo, le obligaba a reirse a carcajadas."

Pocs dies després, el 10 de novembre, va ingressar al Col·legi de Sant Vicent i Sant Ramon per estudiar Filosofia. No va arribar a un any l'estada en dit col·legi, doncs el 22 d'agost de 1800 fou traslladat al d'Oriola (Alacant), on probablement deuria acabar la carrera eclesiàstica.⁴³

No sabem mai el motiu d'aquesta dedicació a la vida religiosa. Podria haver estat per haver sentit una crida interior? Potser per una inquietud intel·lectual, la qual els dominics tenien històrica anomenada de cultivar intensament i exhaustivament? Potser per qüestions relacionades amb l'ordre de primogenitura? Era el tercer fill mascle, i des dels vells temps aquests estaven destinats

a oferir la seva vida a l'església. Però, per què dins l'Orde dels Dominics i no dels Escolapis, religiosos els quals hem suposat que van instruir la seva ment i la seva persona? La hipòtesi suggerida és la que ens dona la pròpia història. Els pares Escolapis van fugir de Puigcerdà durant la Guerra Gran, i van romandre només els pares Dominics atenent a la població. Aquests, es van dedicar al consolat de les ànimes dels vilatans com de les tropes. Qui sap si en Tomàs Junoy, en el seu entendre juvenil i arrauxat, va veure en la figura dels Dominics la dels defensors de la seva terra i dels catalans...

La tria de l'orde, sigui com sigui, va ser valenta. Els Dominics, o Dominicans, oficialment Orde de Predicadors (Ordo Praedicatorum, O.P.), és un orde mendicant fundat per Sant Domènec de Guzmán, a Tolosa de Llenguadoc (Occitània), l'any 1203.⁴⁴ Diem que va ser valenta perquè segons la seva regla, el dominic portava una vida d'austeritat absoluta. Menjava de vigília tot l'any, dejunava des del 14 de setembre fins a Pasqua de Resurrecció, i també tots els divendres de l'any, i vigílies d'alguns sants. A més, feia vot de silenci i de pobresa. Dins d'aquesta regla, els primers anys de religió estaven subjectes a una severitat extrema. El novici, no podia sortir del convent, i el seu dia a dia estava dedicat a continus exercicis espirituals. Ja professat, cursava Filosofia, Teologia, Moral i Sagrada Escriptura. Al final dels estudis aconseguia el títol de *lector*, equivalent al grau de doctorat. Aquest títol era conferit, a Catalunya, exclusivament en el Convent de Santa Caterina, de Barcelona. En Tomàs Junoy va haver de passar per tot aquest procés per aconseguir el títol de *lector*. I ens el podem imaginar meditant dos cops al dia, a la missa conventual i a la pregària del cor amb la comunitat, assistint a dues classes, passejant tan sols dues vegades al dia durant mitja hora pel claustre, mentre el lector vigilava i argumentava la lliçó del dia. L'esbarjo pròpiament dit es reduïa a dos petits moments després de dinar i de sopar. En definitiva, es deia que la feina del dominic

42. "Arzobispo Turpín" era un personatge llegendari del cicle carolingi. Aquesta dada, així com la transcripció d'aquest paràgraf, li dec a l'amic, matemàtic i professor de paleografia de la Societat Catalana de Genealogia, Xavier Mora i Giné.

43. A. COLLELL, O. P: *Escritores dominicos del Principado de Cataluña*, Casa Provincial de Caridad, Diputación Provincial de Barcelona, Barcelona, 1965, pàg.157-158./ Els arxivers de l'Arxiu Històric d'Oriola (AHO), que molt amablement es van oferir a cercar-me informació sobre fra Junoy, no han trobat cap referència en els llibres de matrícula i expedients d'alumnes, entre 1800-1807.

44. Sant Domènec, canonge del Burgo de Osma (Sòria), en un viatge amb motiu d'una missió diplomàtica, en passar pel Llenguadoc, es va adonar de l'expansió de l'heretgia dels albigesos. Aquesta va ser l'espurna que va encendre el seu desig de propagar la doctrina catòlica i de crear l'orde. El Convent de Sant Domènec de Puigcerdà va ser fundat l'any 1290 pel frare dominic Bernat Guillem, amb l'oposició inicial del Monestir de Sant Miquel de Cuixà. <http://ca.wikipedia.org> : Domènec de Guzmán/ Convent de Sant Domènec (Puigcerdà).

era *praedicare aut docere* (predicar o ensenyar), i calia que exercís dignament aquesta feina perquè aquell que no volgués acceptar-la i portar-la a terme era castigat amb severitat.⁴⁵

Una vegada ordenat sacerdot va ser destinat al Convent de Dominics de Puigcerdà, pels volts del 1808, o probablement uns anys abans.⁴⁶ Aleshores el convent disposava d'onze sacerdots més un altre que esperava traslladar-s'hi des de Castelló al de Puigcerdà, i tres llecs.⁴⁷ L'any 1802 la comunitat de Dominics de Puigcerdà, tot venent part de les seves finques, havia aconseguit reparar una tercera part del conjunt conventual, destruït durant la Guerra Gran, i l'any 1808 ja havia restaurat completament l'església, però no encara el convent, del qual només havia restablert un dels llenços, el de ponent.⁴⁸ Aquell mateix any, entremig de la inseguretat ocasionada per l'inici d'una nova guerra amb França, la Guerra del Francès (1808-1814), els frares dominics, entre ells fra Junoy, s'erigeixen en defensors de les autoritats de la Vila i s'utilitza el convent com a lloc d'asil. L'actuació del convent, sempre pacificadora i protectora cap als vilatans, i cerdans en general, s'acaba la primavera de l'any 1811,

Convent de Sant Domènec de Puigcerdà. Fons de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya. Col·lecció de postals

quan les invasions repetides de la guarnició francesa de Montlluís obliguen a marxar a la comunitat de frares cap a la Poble de Lillet. Malgrat tot, dos mesos després tornen a Puigcerdà, fins que marxen forçats per una situació de violència insostenible. A partir d'aleshores, el convent de Puigcerdà, abandonat a la seva sort, és alternativament ocupat per les tropes franceses i espanyoles, aquestes darreres comandades pel Baró d'Eroles, per Milans del Bosch i per Sarsfield.

Es conserva però, una carta escrita per fra Tomàs Junoy, amb data del 24 de juny de 1814, ja acabada la guerra, que ens verifica la presència dels dominics a Puigcerdà durant la Quaresma de l'any 1812 (dimecres 11 de febrer – diumenge 29 de març).⁴⁹ Així doncs, la marxa definitiva de la comunitat seria, en tot cas, un any més tard, cap el final o després de la celebració quaresmal. En la citada carta, fra Junoy demana a l'ajuntament de la Vila que se li pagui la “limosna”, un total de 18 lliures, que se li deu per haver predicat a l'església parroquial de Sta. Maria durant la Quaresma del 1812. Almoïna que corresponia pagar al mencionat ajuntament.⁵⁰ Així doncs, sembla que, si més no a començament de l'any 1812, ja presa la Vila pels francesos, encara hi “resistia” algun dominic, entre ells en Junoy, assistint la població. Finalment, els francesos prenen la Vila i s'apropien del convent el 12 de febrer de 1812, on romandran fins a la seva marxa, el 12 de març de 1814.⁵¹

El convent, en poder dels francesos, va ser convertit en paller, i els seus béns foren confiscats. Durant aquells anys de guerra, els dominics van col·laborar amb donatius en metàl·lic o en espècies, van obrir les portes dels seus magatzems de gra per assistir a l'exèrcit, sent la suma total dels seus donatius uns 2.000 duros. Acabada la guerra, reparar els danys ocasionats al convent de Puigcerdà ascendia a la suma de 3.000 duros.

45. <http://ca.wikipedia.org> : Convent de Santa Caterina.

46. ACCE, *Puigcerdà, Fons Municipal, Padró, 1826, 23 de febrer*. Hi consta que fra Junoy residia al carrer de la Boveria n° 9 -avui Ramon Cosp-, juntament amb la resta de frares del convent, que comptava 46 anys –errada, donat que encara no havia complert els 44 anys- i feia 20 anys que hi residia a Puigcerdà; així, deuria arribar cap el 1806. Tot i que no ens podem confiar gaire d'aquestes dates, ens serveixen per tenir una aproximació.

47. C. BARRAQUER ROVIRALTA: *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Imprenta Francisco J. Altés y Alabart, Barcelona, 1915-1917, Tomo III, Libro III, Capítulo XXI, Dominicos, pàg. 630.

Dipòsit digital de documents de la UAB, <http://ddd.uab.cat/collection/llicol?ln=es>

48. M. RAIS; L. NAVARRO: *Historia de la Provincia de Aragón. Orden de Predicadores, des de el año 1808 hasta el de 1818: supresión y restablecimiento de sus conventos; y servicios hechos por*

la misma a la religión y a la Patria. Editado por Francisco Magallón, Zaragoza, 1819, Cap. V, Convento de Puigcerdà, pàg. 75-79.

49. A. CAPELLI: *Cronologia, Cronografia e Calendario perpetuo*, Hoepli Editore, Milano, 1998.

Informació obtinguda gràcies a l'amabilitat i eficiència de l'amiga M^{re} dels Àngels Espert, secretària i membre de la Junta de la SCGHSVN.

50. ACCE, *Convent de Dominics de Puigcerdà. Carta manuscrita de fra Tomàs Junoy. Puigcerdà, 1814-06-24*.

51. A. BERGNES DE LAS CASAS: *Diccionario Geográfico Universal*, en el capítol dedicat a Puigcerdà, fra Tomàs Junoy ens fa una relació minuciosa dels fets ocorreguts a Cerdanya durant la Guerra del Francès, i ho fa amb tota mena de detall. Paràgraf que, malauradament, per ser massa extens no podem reproduir.

Si concretem el paper dels frares dominics en aquesta etapa convulsa, ho farem destacant la figura de fra Tomàs Junoy. Fra Junoy, “de caràcter greu però simpàtic, molt sobri però atent i amable, d’estatura més aviat baixa i de complexió robusta, acostumava, quan es cantava el Rosari, a fer un sermó a cadascuna de les desenes sobre cada misteri.”⁵² Fou Prior del convent de Dominics de Puigcerdà,⁵³ professor “lector” de Moral i en el seu temps se’l considerava un erudit. El Pare Junoy va servir també com a capellà als Miquelets de la Cerdanya, al Terç de Puigcerdà, i al sometent general pel socors de Girona, anys 1808-1809. Sempre va seguir les marxes a peu, i vivia d’almoïna juntament amb el seu company, fra Jaume Victori. A més de fra Junoy, el Convent de Puigcerdà va ser també el bressol d’altres dominics reconeguts, entre ells, fra Josep Vidal,⁵⁴ a qui anomenaven “el frare sant” per les seves moltes virtuts. S’explica que fra Junoy i el seu company, fra Victori, havien sentit el sometent que, el 8 de gener de 1809, mentre es batien en combat amb els francesos, entre Igualada i Esparraguera, el “frare sant” feia pujar les bales amb el Crucifix, i a les seves oracions s’atorgava el feliç resultat d’aquell combat.⁵⁵

El 2 de febrer de 1810, fra Tomàs Junoy es trobava a Vic acompanyant, com a capellà, el sometent. Ell mateix explica:⁵⁶ “*En el dia 2 de Febrero de 1810 estaba en Vique de capellan de somaten, corrió todo el día la alarma que los franceses subian de Barcelona. A la tarde salieron los muchos somatenes hacia al Congost, el comandante de mi tercio dispuso que quedase en Vic con mi asistente hasta su vuelta y aviso. Siendo ya el sol en su caída, resolvimos con D. Cosme Degollada, cura párroco de Isobol, que entonces estudiante, servía de asistente al comandante D. Juan Daspét, salimos de Vique y desde una casa*

de campo observamos la entrada de los franceses en la ciudad y luego nos pusimos a salvo. En esta casa que era del comandante Cuadras, vino él mismo a dar aviso a su esposa y por él supimos que los somatenes, sin haber visto al enemigo, se habian ido a las tierras de San Bartomeu del Grau y que los franceses entraban en Vique. Desde luego antes de cenar [por] la noche nos dirigimos a San Hipólito y al pasar por la Gleba acababa de llegar un señor que contaba cosas que en realidad no eran. Infinitos casos de estos he presenciado en que los cobardes que huyen cuentan pérdidas y desgracias, lo que una vez estendido es difícil formar otra opinion.”

En acabar la guerra, l’any 1814, fra Tomàs Junoy comptava quasi 32 anys. Recordem que, pocs mesos més tard, el 18 de setembre, moriria el seu pare, Joan Junoy i Margall.

L’any 1820, la revolució dirigida pel Comandant Riego instaurà per segona vegada la Constitució de 1812 (Trienni Liberal, 1820-1823). A la primavera del 1822, esclatà la revolta reialista contra el nou govern del Comandant Riego, sent Catalunya un dels focus més importants. L’interior del país estava del costat de l’absolutisme, al contrari del litoral i de les ciutats industrialitzades, on es creia que el reformisme liberal permetria les llibertats primordials. Hi havia una franja de comarques però, on els criteris estaven molt dividits, com la Cerdanya, mostrant encara una major fractura social. A l’estiu i a la tardor Catalunya ja patia una autèntica guerra civil. El General Mina va lluitar amb determinació del costat dels constitucionals durant set mesos contra els francesos. Tot i així, Catalunya va ser envaïda la primavera del 1823 per l’exèrcit francès sufocant la revolta i permetent el retorn de l’absolutisme a Espanya, amb Ferran VII. La campanya es va allargar més de vuit mesos a Catalunya,

52. AMGi, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d’articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy, 1882-1966. Carta de Jaume Martí Autet al Dr. Pascual, s/d.* Aquesta descripció física, no sabem si respondria ben bé a la realitat. (En castellà a l’original).

53. AMGi, *Biblioteca Arxiu Històric de Girona, “Los exclaustros de Santo Domingo de Gerona. XXII. P. Francisco Simón Jordà.” Suplemento de la Hoja Parroquial del Sagrado Corazón (PP. Dominicos).* Ed. Junta de la Reconstrucción. Girona, gener-abril 1973, n°56. Degut a aquest article podem assegurar que fra Tomàs Junoy no fou el darrer prior de Puigcerdà, com diuen alguns dels escriptors consultats. En aquest suplement ens diuen que el darrer prior va ser fra Francesc Simon Jordà, segons consta en l’anomenat. “Libro de los nombres”, així com que fra Tomàs Junoy va ser prior, sí, però durant tres anys, a començament dels anys 20 del segle XIX. En aquest article, elogien també a fra Junoy i l’ençalcen com a figura de la Renaixença catalana. 54. Frare del convent de Sant Domènec de Puigcerdà, assassinat pels francesos durant la presa

de la ciutat de Tarragona, el 28 de juny de 1811- com consta a: C. BARRAQUER ROVIRALTA: *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX.* Imprenta Francisco J. Altés y Alabart, Barcelona, 1915-1917, Tomo I, Libro I, Capitulo IX, Dominicos, pàg. 236-237 - Dipòsit digital de documents de la UAB, <http://ddd.uab.cat/colleccio/llicol?ln=es>

55. M. RAIS; L. NAVARRO: *Historia de la Provincia de Aragón. Orden de Predicadores, des de el año 1808 hasta el de 1818: supresión y restablecimiento de sus conventos; y servicios hechos por la misma a la religión y a la Patria.* Editado por Francisco Magallón, Zaragoza, 1819. Cap. V, Convento de Puigcerdà, pàg. 75-79.

56. AMGi, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d’articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy, 1882-1966. Anotació en quartilla de 8”, pertanyent a la Historia Inèdita de los Ceretanos.* A la transcripció se li han afegit alguns signes de puntuació i accentuació per fer més entenedora la seva lectura. Al paràgraf hi ha algunes paraules de transcripció dubtosa: “aviso”, “comandante” i “tierras”.

▼

Manuscrit de fra Tomàs Junoy, en defensa del seu amic, Joan Granés, sospitós de ser addicte a l'anterior govern constitucional. Escrita i signada pel mateix Junoy a Puigcerdà, el 4 de maig de 1824. Fons Corregiment de Puigcerdà- Justícia Militar-Consells de Guerra- Sumari criminal contra J. Prat, J. Granés-CUI 231- TOP 60-Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACCE)

donada la resistència d'algunes ciutats.⁵⁷ El 7 de novembre de 1822, en el Convent de Puigcerdà, el pare provincial de l'orde de Predicadors, fra Domènec Comerma, convocà a Consell de Províncies.⁵⁸ No cal dir que el clergat estava, en la seva major part, del costat dels absolutistes. Hi assistiren el pare prior del convent de Puigcerdà Tomàs "Junoi",⁵⁹ els frares Domènec Bruguera, Tomàs Puig, Pau Vergés, Josep Viñas, Josep Aulet, Tomàs Bou i Ramon Barolet per tractar sobre la institució de Prior del Convent de Predicadors de la Seu d'Urgell, per manca de vocals, havent-se proposat pel Priorat esmentat al pare fra Pere Barri, Catedràtic de la Universitat de Cervera, aleshores ocupada pels francesos. Aital nomenament va ser uniformement aprovat, instituït i confirmat pel pare provincial.

Al llarg dels anys, en Junoy va demostrar les seves capacitats i, conseqüentment, la confiança de la qual era mereixedor. A més de les tasques que li corresponien com a religiós, va destacar com

a arquitecte. Sota la seva direcció es va edificar la Casa Mateu de Puigcerdà, una de les millors construïdes, segons apreciacions de l'època.⁶⁰ L'any 1826, l'Ajuntament que aleshores governava Puigcerdà, encapçalat pel comissionat (abans governador) Nicolau Solanell, i pel governador Manuel Perales, havia triat a fra Tomàs Junoy perquè preparés el pla, la utilitat i el pressupost del traçat d'una carretera que uniria Puigcerdà amb Vic, concretat en el tram entre Puigcerdà i Ripoll, suposant que els ajuntaments de Ripoll i Vic s'encarregarien de fer el tram corresponent. L'Ajuntament havia demanat ajuda al rei, Ferran VII, i aquest havia accedit a fer entrega de la meitat del dret que pagava el vi de l'estranger a la seva entrada per la Cerdanya. Finalment aquesta obra no es va poder dur a terme degut al canvi de terç a l'Ajuntament de la Vila. El motiu, com a l'actualitat, era la manca de recursos. El governador entrant, en Rafael Maria de Zerralde, esperava aconseguir fons per portar a terme la mencionada carretera. Valorant els coneixements de fra Junoy, l'any 1833, Zerralde el tenia també al seu servei tot treballant en la formació d'un pla de recursos i topogràfic, referit al traçat de la carretera. Transcrivim una de les cartes escrites per en Junoy, a 2 d'agost de 1833, adreçada al governador de Puigcerdà, tot demanant una autorització oficial per evitar problemes amb els carrabiners de Camprodon i, poder observar amb deteniment el territori per on s'havia de construir la projectada carretera de Ripoll a Puigcerdà.

▼

Plànol de la carretera projectada entre Puigcerdà i Ribes de Freser, al voltant de 1825. Fons Municipal de Puigcerdà, Obres i Urbanisme, Comunicacions, CU 3685- ACCE 125, Arxiu Comarcal de la Cerdanya (ACCE)

57. R. ARNABAT: "El realisme durant el Trienni Liberal (1820-1823)" a SELECCIONS HISTOCAT, Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya, Barcelona, 2008, pàg. 15-36.

58. C. BARRAQUER ROVIRALTA: *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Imprenta Francisco J. Altés y Alabart, Barcelona, 1915-1917, Tomo I, Libro II, Cap. X, Dominicos, pàg. 1002 - Dipòsit digital de documents de la UAB, <http://ddd.uab.cat/collection/llicol?In=es>

59. A l'original.

60. AMGI, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Carta de Jaume Martí Autet al Dr. Pascual, s/d.*

En aquesta explicita la necessitat de prendre les aigües a Ribes, així com, la inseguretats a l'hora de voltar per diferents indrets de la Vall de Ribes, on el propassat any va ser detingut a les muntanyes de Pardines.⁶¹ Només la signatura és del seu puny i lletra.

"M. I. S. Gobernador

He determinado el lunes por la tarde dia cinco salir de esta para ir a tomar las aguas en los baños de Ribas: deseando subir en algunos puntos de las montañas, que estan al medio dia, y occidente del valle de dicha villa para observar con mas exactitud el territorio adyacente a la carretera proyectada y delineada de Puigcerdà a Ripoll, a fin de evitar cualquier encuentro como el que me sucedió el año pasado con los carabineros de Camprodon en las montañas de Pardinas; es preciso acudir a V.S. para que me envíe un oficio por el correo del lunes con el que me autorice para poder seguir el terreno que juzgue conveniente, y tomar las medidas, y delineaciones necesarias para poder perfeccionar el plan del territorio que tiene unión con la consabida carretera.

Dios guarde a V. S. muchos años.

Puigcerdà, 2 Agosto 1833

F Thomas Junoy Dominico"

Però, no va ser només la manca de recursos sinó l'oposició d'alguns particulars, propietaris de terres afectades, i la mala salut de fra Tomàs, que aleshores tenia 51 anys, les causes que van propiciar l'endarreriment en l'execució de l'obra. S'evidencia la seva debilitat física per les autoritzacions, al seu nom, per anar a prendre les aigües o els banys a les termes més properes: Ribes, Er, Escaldes,... En alguna ocasió acompanyat per algun altre frare, i signades o bé pel prior, Fr. Francisco Simon, o bé pel seu metge, el Dr. Joan Fabra. Algunes de les dates de les autoritzacions: 1834-06-25, 1834-08-11, 1835-06-30.⁶²

Amb el canvi de govern es va frustrar també el projecte que li havien encarregat sobre les fonts municipals de la vila de Puigcerdà, del qual projecte no s'ha pogut aconseguir més informació. En canvi però, sí va poder reconstruir i refer l'interior

de l'església del Convent de Dominics.⁶³ Com s'ha comentat, aquesta havia estat saquejada, i destruït el seu interior juntament amb tot el convent durant la Guerra Gran, per després ser reconstruïda per l'orde. En ser de nou saquejada durant la Guerra del Francès, va ser fra Tomàs Junoy el responsable d'emprendre les obres de reconstrucció, sent finalitzades exitosament al voltant de l'any 1833: "(...) fr. Tomás Junoy ex-prior de Dominicos, que acaba de dar una prueba de su inteligencia y actividad en la hermosa y sólida construcción de la iglesia de su convento de Puigcerdà (...)"⁶⁴

La prova de la impossibilitat de viure-hi donada la precarietat i inseguretats de les instal·lacions conventuals la tenim dins el padró de Puigcerdà del 23 de febrer de 1826, on els frares dominics apareixen allotjats en una estança, propietat del convent, situada al primer pis del carrer dit de la Boveria, nº 9 (avui Ramon Cosp). Els frares mencionats són:⁶⁵

Nom	Edat	Natural de	Temps de residència
Fr. José Cornet	46 anys	Manresa	1 any
Fr. Pablo Vergés	62 anys	Enveig	35 anys
Fr. Vicente Gasó	64 anys	_____	1 any
Fr. Tomás Junoy	46 anys	Alp	20 anys
Fr. Francisco Simon	45 anys	Vilallonga	4 anys
Fr. Vicente Mir	45 anys	Llívia	3 anys
Fr. Luís Rabetllat	36 anys	Ger	1 any
Fr. Tomás Sala	64 anys	Gurp	42 anys
Fr. Jayme Victori	40 anys	St. Julià	24 anys

-Frares del Convent de Dominics- Puigcerdà- Padró de 1826-

L'any 1834, el 16 d'octubre, dins el llibre del convent on s'anotaven les rendes de la casa hi constaven els religiosos que hi habitaven, quinze en total. L'any 1835 hi havia 13 sacerdots i 3 llecs. Els noms d'alguns d'aquests frares són: P. Fr. Francisco Simón (Prior), P. Fr. Tomás Junoy, P. Fr. Pablo Vergés, P. Fr. Pedro Palau, P. Fr. Juan Forga, P. Fr. Luís Ravetllat, P. Fr. Antonio N., P. Fr.

61. ACCE, Puigcerdà, Corregiment, Jutjat 1ª Instància, Correspondència rebuda d'autoritats eclesiàstiques, 1830-1834, C.U. 552, any 1833.

62. ACCE, Puigcerdà, Corregiment, Jutjat 1ª Instància, Correspondència rebuda d'autoritats eclesiàstiques, C.U. 552, any 1834, i C.U. 553, any 1835.

63. A. BERNIGES DE LAS CASAS: Diccionario Geográfico Universal, Vol. "P", Barcelona, 1881-1834, pàg. 821.

64. A. BERNIGES DE LAS CASAS: (ídem).

65. ACCE, Puigcerdà, Fons Municipal, Padró 1826, Data: 1826-02-23, C.U. 4005.

Luis Bertrán, Fr. N. Sala, llec i home de confiança de la casa i Fr. Jaime N., també llec.⁶⁶

L'any 1835 amb la llei de desamortització de Mendizábal, i amb ella l'exclaustració dels religiosos, van començar uns anys tràgics per a les comunitats eclesiàstiques. El mes de gener de dit any, el prior del convent de Puigcerdà, el P. Fr. Francisco Simon, es veu en l'obligació de fer un escrit d'obediència i lleialtat a la reina Isabel II i a sa mare, la reina regent.⁶⁷ En aquest hi consten els noms del frares que habiten aleshores al convent: Fr. Francisco Simon, prior, Fr. Thomas Junoy, subprior, Fr. Pablo Vergés, Fr. Antonino Comellas,⁶⁸ Fr. Gabriel Pont, Fr. Luís Bertran, Fr. Pedro Palau, Fr. Francisco Perpiñá, Fr. Francisco Tresserra, ambdós "coristas", Fr. Thomas Sala i Fr. Jayme Victori, llecs.

Aquell any governava a Puigcerdà el coronel Francisco Bonet. En Bonet va defensar i protegir els religiosos, malgrat la carestia d'un exèrcit regular. Només comptava amb alguns milicians voluntaris. Segons la informació recollida per en Gaietà Barraquer, pocs dies abans de la primera arremesa contra el convent dominic, en Josep Casals, jove rellotger de Puigcerdà, va avisar als frares de l'imminent perill. Alguns dels frares, fills de la Vila, van córrer a les seves cases a refugiar-se. L'assalt no es va produir fins el 28 de juliol, dos dies després del de Barcelona, a la nit. Els frares, avisats i a l'esguard, havien tancat portes i finestres, sense deixar cap pas franc. Els assaltants, entrant per l'hort del convent, no van poder arribar a les dependències dels frares. Fra Pablo Vergés, va quedar malferit per un tronc que li va caure a la cara quan intentava utilitzar-lo per protegir l'entrada de la seva cel·la. Els religiosos varen pujar al campanar i des d'allà van tocar a sometent i cridaven socors. Alguns vilatans s'hi van apropar per defensar-los i els assaltants varen marxar. En aquell moment va aparèixer el governador Bonet amb la seva minsa tropa i va protegir el convent d'altres possibles atacs. La tardança del governador en fer acte de presència sembla que va ser deguda a la manca de tropa, i a que l'atac va ser fet de nit i d'amagat i,

a més, perpetrat per alguns dels seus mateixos subordinats. Segons en Barraquer, els frares van marxar el 30 de juliol, alguns a les cases familiars de la Vila, d'altres a cases d'amics. Fra Luis Bertran es va refugiar a casa d'en Pablo Morer. El frare malferit a la cara, fra Pablo Vergés, va romandre ocult durant tres mesos, i en recuperar-se va passar a Enveig. Alguns dels frares, en fugir, van ser acompanyats pels mateixos assaltants.

Aquesta darrera informació no acaba d'encaixar amb la documentació consultada. Segons demostren els llistats de passaports concedits a Puigcerdà l'any 1835 per passar a pobles de la frontera, hi va haver una fugida en massa dels religiosos, dominics i d'altres ordes, de la Cerdanya espanyola cap a l'altre costat de la frontera, juntament amb molts vilatans, però en diferents dies. Aquesta fugida es va concentrar entre el 30 de juliol i l'11 d'agost de 1835, amb un total de 30 religiosos. A partir de l'11 d'agost, només trobem tres autoritzacions o passaports adreçats a diferents eclesiàstics. Mitjançant permisos, passaports, certificats o amb el consentiment dels seus superiors, van creuar la frontera:⁶⁹

Data: 1835-07-30

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. Juan Cantarets	Puigcerdà	Dorres	51 anys
Fr. Tomas Sala	Puigcerdà	Escaldes	73 anys
P. Fr. Z.....(?) de Barcelona	Vic	Er	47 anys

Data: 1835-07-31

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. Gabriel Pont	Puigcerdà	Escaldes	39 anys
P. Fr. Juan Forga	Puigcerdà	Escaldes	26 anys
P. Fr. José de Sta. Engracia	Vic	Escaldes	30 anys
P. Fr. Pedro Iglesias	Puigcerdà	Er	31 anys

Data: 1835-08-01

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. Gabriel de Ripoll	Sabadell	Er	24 anys

66. C. BARRAQUER ROVIRALTA: *Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Imprenta Francisco J. Altés y Alabart, Barcelona, 1915-1917, Tomo III, Libro III, Cap. XXI, Dominicos, pàg. 630-642 - Dipòsit digital de documents de la UAB, <http://ddd.uab.cat/collection/llicol?ln=es/> Una bona part de la informació recollida per en Gaietà Barraquer en la seva obra, pel que fa al capítol dedicat als dominics de Puigcerdà del XIX, va ser aconseguida gràcies a les aportacions del seu amic, farmacèutic i arxiver municipal

de Puigcerdà, Josep Maria Martí Terrada.

67. ACCE, *Puigcerdà, Corregiment, Jutjat de 1ª Instància, Correspondència rebuda d'autoritats eclesiàstiques, C.U. 553, any 1835.*

68. A l'original "Cornellas".

69. ACCE, *Puigcerdà, Corregiment, Jutjat 1ª Instància, Subdelegació de policia, Regístres de tota classe, 1831-1840, "Registros para el año 1835. Permisos para pueblos fronterizos", C.U. 544.*

Data: 1835-08-02

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. Pedro Palau	Puigcerdà	Er	34 anys
P. Fr. Francisco de Asís Simó	Puigcerdà	Dorres	50 anys
P. Fr. Raimundo Monfort	Vic	Er	53 anys

Data: 1835-08-04

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
Rvn. Bartolomé Grosset	Puigcerdà	Eina	56 anys

Data: 1835-08-07

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. Vicente Baxeras	Berga	Er	47 anys
P. Fr. José Rabi	Berga	Er	27 anys
P. Fr. Damián Pol	Berga	Er	32 anys

Data: 1835-08-10

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. Santiago Pons	Bages	Er	33 anys
Fr. Jaime Victori	Puigcerdà	Escaldes	53 anys
Fr. Joaquín Garaccioli	Tremp	Er	23 anys
Fr. Agustín Castella	Tremp	Er	20 anys
P. Fr. Luís Bertran	Puigcerdà	Er	34 anys
Fr. Gabriel Nolla	Puigcerdà	Er	31 anys
P. Fr. Antonio Comellas	Puigcerdà	Er	60 anys

Data: 1835-08-11

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
P. Fr. José Viñoles	Urgel	Sallagosa	29 anys
P. Fr. Pablo Barges ⁷⁰	Puigcerdà	Dorres	73 anys
P. Fr. Tomás Junoy	Puigcerdà	Er	51 anys
Fr. Francisco Aguilar	Tremp	Dorres	21 anys
Fr. Francisco Perpiñá	Puigcerdà	Dorres	21 anys

Data: 1835-08-11⁷¹

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
Fr. Francisco Soler		Olot	24 anys
Fr. Alberto Ricart		Olot	43 anys
Fr. José Busquets		Barcelona	27 anys

Data: 1835-08-19

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
Rvn. Manuel Fossas, Pvre.		Oceja	54 anys

Data: 1835-09-16

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
Dn. Pedro Palau, Pvre.	Vic	Er	54 anys

Data: 1835-10-07

Nom i cognom	Veí de	Destinació	Edat
Dn. José Sicart, Rector de Sanavastre	Sanavastre	Tor de Querol	74 anys

L'11 d'agost, fra Tomàs Junoy va creuar la frontera amb França, dirigint-se cap a Er i, quasi dos mesos després, entrà al Principat d'Andorra, el 29 de setembre de 1835. El 21 de desembre del mateix any, es retirà com a provicari al lloc d'Anyós, La Massana.⁷² Comptava 53 anys.

El mateix ens explica que retirat a Anyós, des de l'1 de gener de 1836, amb la tranquil·litat i la solitud d'aquells paratges, començà a recuperar la salut *“enteramente perdida hacia cerca de dos años”*.⁷³ En el seu exili obligat, fra Junoy va també començar a recuperar la pau que li havia mancat des de l'inici del seu sacerdocí. Gràcies a aquesta recuperació, anímica i física, que li va permetre recórrer amb més deteniment les muntanyes i les valls andorranes, i així fer-ne un mapa, va escriure la que seria la seva obra més coneguda, *Relació sobre la Vall de Andorra*.

I com ens relata en el pròleg d'aquesta obra,⁷⁴ després d'haver-lo acompanyat al llarg d'aquells anys “tenebrosos”, podem entendre millor les seves paraules: *“Salvat per misericordia de Deu del naufragi, que en 1835 patiren en particular los Regulares de Espanya; y despues de haver passat per totes las alambicacions modernas de las fronteras de Espanya, y Fransa vas entrar lo 29 de setembre en la vall de Andorra, en que no vas trobar cuadrillas armadas dels partits, ni de lladres, ni de soldats, ni de gens d'armas, ni de guardas, ni de capmanera de molestans; de conseguen no vas sufrir registres, ni escorcolls. Aquí no hi ha barreras, ni aduanas, ni bureus. No se han de menester guias, cartas, ni passaports, totom menja lo que pot, vestex com vol, va y ve a on li acomoda, com y quant li agrada sens haver de comunicaro a ningú; solamen se reprímex al criminal. Aquí entre tanta tranquillitat me vas trobar comque hagues exit de una preso, o de un somni tenebros, y hagues recobrat la llivertat santa en que vivian nostres passats. Per aqueixa causa van tres anys, que*

70. En realitat “Vergés”.

71. ACCE, Puigcerdà, *Corregiment, Jutjat 1ª Instància, Registres de passaports, 1810-1841, C.U. 537, any 1835*. En aquest cas, són els únics que no marxen a França./ El frare José Busquets no és clara la seva destinació. La transcripció pot ser tan aviat “Barcelona” com “Bianya”.

72. AMGi, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, nº 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Anotació en quartilla de 8°*.// Segons consta a les “Disertaciones sacadas de la Historia inédita de los Ceretanos”, ell mateix diu que es troba retirat a Anyós des de l'1 de gener de 1836, per tant trobem un marge d'error d'uns 10 dies, comés per ell mateix.

73. T. Junoy: *Disertaciones sacadas de la Historia inédita de los Ceretanos*, Imprenta Herederos de la V. Pla, Barcelona, 1857, pàg. 14.

74. T. Junoy: *Relació sobre la Vall de Andorra*, Imprenta de Ph. Montaubin, Tolosa, 1838.

jo habito aquí olvidat de las comoditats passadas, sens sentir tan las adversitats presens.”

L'11 de juny de 1847 redacta el seu testament i en fa entrega al notari d'Andorra, en Pere Calvet Serdaña, amb el manament de que no vol que sigui obert fins després de succeïda la seva mort.⁷⁵ En ell nomena com a marmessors i hereus als Rvn. Josep Carreras, prior de l'Orde dels Agustins de la Seu d'Urgell; Rvn. P. Francesc Valls, Dominic de la Seu d'Urgell; Rvn. Juan Adallach, prevere de Llorts, i en defecte de tots ells al rector de la Massana. I diu que aquests: *“(…) junts o a soles executin lo que los tinc encarregat, y trobaran en la nota de confiansa. Anyós, 11 de juny de 1847. (...)”*. El 17 d'abril de 1860, finat fra Junoy, és la veïna d'Anyós, Rosa “Camp”, vídua de Joan Camp, de Casa Capdevila,⁷⁶ qui requereix al notari Calvet, per tal que obri el testament. Què deuria dir en la nota de confiança? No ho sabem, però evidentment és a la nota on havia deixat les seves disposicions testamentàries.

Fra Tomàs Junoy va continuar vivint amb l'esperit de pobresa i austeritat, regla de l'orde, fins al final dels seus dies. Com explica Mn. Pelegrí Puig, rector d'Alp, en una de les cartes que envia al Dr. Pascual, quan aquest li demana dades per a escriure la biografia del frare:⁷⁷ *“(…) una vez le visité en su retiro de Andorra donde murió. Habitaba en una pobrísima casa en la que había una celda también pobre en donde tenía todo su menaje que consistía en una pobre cama y el demás espacio era ocupado por una multitud de libros y algunas imágenes de Santos muy bonitas, entre cuyos objetos decía que se había echo un cielo anticipado.”* L'erudit i bibliòfil Marià Aguiló també ens dona el seu parer sobre les condicions de vida de fra Junoy. En la seva recerca sobre la literatura i el folklore de les terres de parla catalana, s'adreça a Anyós, doncs havia sentit parlar de l'existència d'un frare escriptor. Marià Aguiló trobà a fra Tomàs Junoy, en els seus darrers anys de vida, vivint en unes condicions deplorables. Tant és així que, impressionat, li explicà al seu amic i bisbe de Vic, en Josep Torras i Bages, i aquest ho relata a *La tradició catalana* (1892):⁷⁸ *“(…) I*

el benemèrit Aguiló conta amb entusiasme com anà a trobar el darrer Prior d'un d'ells, fet una misèria a Andorra, on s'havia refugiat, per obtenir una història de Catalunya escrita en vers en la materna llengua per aquell religiós que trobà voltat de llibres històrics, vivint poc menys que en una cova. El docte i entusiasta excursionista cregué veure en l'heroic frare la reaparició de l'antiguitat sencera i ferma que molts moderns mal entencs són incapaçs de comprendre. (...)”

Tot i així, va poder donar sortida al seu talent. Va recórrer camins i corriols, indrets, llogarrets, cims i esplanades, va travessar rius i ponts, i va prendre nota de cada detall, mostrant una subtil delicadesa. La pau i la grandesa del paisatge andorrà li van fer gaudir de nou, i van guarir, en certa manera, la seva salut, molt

Diferents vistes de la Cerdanya des del balcó de Casa Descatllar, després seu del Círculo Agrícola Mercantil (Puigcerdà). Es contempla el paisatge que glossa fra Junoy al Diccionario Geográfico Universal, quan parla sobre Puigcerdà. Fons de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya. Col·lecció de postals

78. J. TORRAS I BAGES: *La tradició catalana*, Ed. 62, Barcelona, 1981, pàg. 148. En Torras i Bages confon, o potser va ser en Marià Aguiló, l'única obra en vers i en llengua catalana escrita per en Tomàs Junoy -que sabem-, *Compendi de la Història de Espanya*, publicada l'any 1839, amb la inèdita, *Historia inèdita de los ceretanos*, escrita en castellà.

75. ANA, NMA 68- Pere Calvet Serdaña, *Manual 1860*: Testament, Fr. Tomàs Junoy.

76. R. PANTEBRE: *Gent d'Anyós i de l'Aldosa*. 1998, pàg. 32. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell (ACAU).

77. AMGi, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,...* entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-196, Carta signada pel rector d'Alp, Pelegrí Puig, 1885-02-09.

malmesa per guerres, persecucions i desgràcies. Però, en el seu si, sempre sentint l'amor, la nostàlgia i l'enyor de la seva terra, la Cerdanya. Com a mostra només cal llegir aquest paràgraf, molt més extens a l'original, de la descripció que en fa de Puigcerdà i del que des d'ella es contempla, en aquest cas des del balcó de la casa de Descatllar:⁷⁹ "(...) *Contempla desde luego a sus pies el huerto contiguo de la casa, y en seguida otros y otros en varia dirección, y mediando entre ellos en suave descenso alguna callejuela con abundancia de árboles frutales que le han chocado ya agradablemente en el camino, aumentándose de nuevo el placer embelesados sus oídos con el variado canto de los ruiseñores, jilgueros y otras avecillas escondidas entre sus ramas, vienen enseñada unas praderas cerradas, en el país "closas", circuidas de árboles con su verde vivo y esmaltado con tanta variedad de florecitas que en ellas hay, y embelesan la vista, y a veces el olfato, intermediados de alguno que otro campo con sus tiernos panes y otros objetos apacibles que suele haber en todos. (...) (...) elevadísimos montes, cuyo verdor, variada figura, elevación y otras circunstancias, que ora los van ensanchando, ora reduciendo forman el más bello contraste con el verde de sus praderas, panes y dehesas, y acaban de completar cuadro tan grandioso, apacible y sublime. (...) "*

Fra Tomàs Junoy, va morir a Casa Capdevila,⁸⁰ a Anyós, el 16 d'abril de 1860, a una edat avançada, als 78 anys, i als seus funerals hi van assistir sis sacerdots. Va dedicar part de la seva vida a combatre i defensar el seu poble, tot i partir d'una visió política clarament absolutista.

La seva obra

De la seva obra ens han arribat, de forma molt fragmentada,

alguns escrits publicats en diferents suports i d'altres, no publicats, conservats en diverses institucions. Com ja s'ha dit en iniciar aquest article, fra Junoy va escriure sobre la història, la poesia i la geografia, i va cartografiar diferents zones geogràfiques. També va dedicar el seu temps a realitzar estudis arquitectònics, per tal d'edificar o restaurar edificis, dissenyar fonts, així com per traçar carreteres, però malauradament de la majoria d'aquests no s'ha trobat, ara per ara, encara res. Aquí apuntem les obres escrites per fra Junoy, de les quals només en farem un petit apunt:

Obra literària coneguda

- Poema sobre Zaragoza rendida*,⁸¹ (1809)- Manuscrit- No publicat
- Diccionario Geográfico Universal*,⁸² col·laboració (1831-1834)- Publicat
- Relació sobre la Vall de Andorra*,⁸³ (1838) –Publicat
- Compendi de la Història de Espanya*,⁸⁴ (1839) –Publicat
- Historia inédita de los Ceretanos*, (desaparegut)- Manuscrit- No publicat
- Restauración de España por los ceretanos antes que los asturianos. Los condes de Barcelona son sucesores de los Ceretanos*, (1844- desaparegut)- Manuscrit- No publicat
- Discurso sobre la Inquisición*, (desaparegut)- Manuscrit- No publicat
- Disertaciones sacadas de la Historia inédita de los Ceretanos*,⁸⁵ –Publicat a Barcelona- 1857
- Examen o discusión sobre la utilidad del punto militar que es la Cerdaña*,⁸⁶ –Publicat a Girona i Puigcerdà- 1881

79. A. BERGNES DE LAS CASAS: *Diccionario Geográfico Universal*, Vol. "P", Barcelona, 1881-1834, pàg. 822-823.

80. R. PANTEBRE: *Gent d'Anyós i de l'Aldosa*. 1998, pàg. 32. Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell (ACAU). Rosalia Pantebre, ens diu que no se sap com van anar a parar uns papers de fra Tomàs Junoy a Cal Cremat (Anyós), entre aquests el manuscrit de la *Relació sobre la vall de Andorra*, com s'explica en el facsímil editat pel Govern d'Andorra. Suposem que deuria ser per la relació familiar entre les dues cases, fet que caldria verificar. / GUILERA, J.M.: "Un escritor ceretano muy poco conocido: fray Tomas Junoy, O. P. El V Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos", a *La Vanguardia*, Barcelona, 15 d'octubre, 1966, pàg. 39.

81. Archivo Histórico Nacional (AHN), *Composiciones poéticas en honor a la defensa del sitio de Zaragoza*, ES.28079.AHN/1.1.17//ESTADO,18,A N.10 – Junoy, Fra Tomàs (imatge 252-272), Portal de Archivos Españoles (PARES). <http://pares.mcu.es/>

82. A. A. BERGNES DE LAS CASAS: *Diccionario Geográfico Universal*, 10 vol., Imprenta de José Turner,

Barcelona, 1831-1834.

83. Veure nota 53.

84. T. JUNOY, "Lo Peripatètic Solitari": *Compendi de la Història de Espanya*, Impremta de Ph. Montaubin, Tolosa, 1839 –Consultable a: <http://books.google.es/>

85. T. JUNOY: *Disertaciones sacadas de la Historia inédita de los Ceretanos*, Imprenta Herederos de la V. Pla, Barcelona, 1857- Consultable a: <http://books.google.es/> - Aquest llibret es troba depositat a la Biblioteca de Catalunya, i curiosament, segons assegura en Guilera a l'article de "La Vanguardia", la bibliotecària que el va atendre li va comentar que deuria formar part del llegat de Mn. Jacint Verdaguer, donat que les característiques de la grafia del cognom Junoy, manuscrit sobre el paper que folra la portada, s'hi identifica clarament amb la d'en Verdaguer.

86. T. JUNOY: "Examen o discusión sobre la utilidad del punto militar que es la Cerdaña", dins: *Revista de Gerona*, març-maig, 1881/ dins: *La Voz del Pirineo*, maig-juny 1881 – Diaris consultables a: <http://prensahistorica.mcu.es>

Alguns dels seus escrits varen ser aportacions a fets puntuals, com el “Poema sobre Zaragoza rendida”, escrit al 1809, on trobem el següent, i curiós, encapçalament:

“Puig^{da} 16 de Mayo de 1809.

Por Fray Thomás Junóy de Puigcerdan

De Religión de los Dominicanos

Que puede excusarse por catalán

Tantas faltas de su lengua, y manos”

I segueix a l'altra plana amb l'argument del poema. A continuació comença la 1ª elegia. Transcrivim aquí només el paràgraf de l'argument, donat que ens ajuda a situar-nos en el moment històric pel qual fou redactat.

“Poema sobre Zaragoza rendida”

Junoy de Puigcerda (Fr. Tomas)

Argumento

Las memorables acciones de Zaragoza en sus dos sitios de Julio, y Diciembre de 1808 no necesitan, mas argumento que la misma fama que los publica. No obstante; porque en el día, parece, que los Traydores de la Patria levantan su voz; ya porque España no socorrió a dicha ciudad en sus apuros; ya porque han tenido por temeridad la oposición tan gloriosa de España; y por ultimo porque después de la rendición de Zaragoza nos convidan a la obediencia del Frances suponiendo como imposible ya nueva resistencia: en este Poema compuesto en tres elegías se manifiestan los verdaderos sentimientos sobre su perdida, y la ninguna culpa, que tuvo la España; en la segunda la reanimación de España; por la ~~que~~ consideración de sus virtudes, las que opone à los traydores; en la tercera, no solo la imitación de dichas virtudes. Sino también nuevas venganzas de sus ultrajes.”

D'altres, van ser col·laboracions per a obres de major envergadura, com el *Diccionario Geográfico Universal*, on es va

encarregar de fer les aportacions relacionades amb algunes poblacions i topònims de la Cerdanya. Dins el volum VI (conservant la grafia original): Montaña de Ovella, SegreMorta, Saltegat o Salteguell (pàg. 320-321). Al volum VII: Puigcerdà (pàg. 822-827) i Pirineus (pàg. 478-492). Sobre l'estil i el contingut d'aquesta col·laboració ens diu, –creiem que el Dr. Pascual–, en prendre nota d'aquest treball:⁸⁷ “*Es de notar en dichos artículos la nimiedad con que estan citadas las distancias y orientación de los pueblos que cita, al extremo de poderse trazar un acabado mapa de las regiones que describe y en el artículo Puigcerdà (Villa) la poética descripción del panorama que desde la casa Descatllar se divisa, sin duda es el trozo mas correcto y florido de cuantos escritos hizo el P. Junoy, respira todo él el entusiasmo por el suelo que le vio nacer, cualidad que es lo unico que sobresale en los dichos escritos de dicho P.*”

I d'altres varen veure la llum encara en vida seva, una vegada retirat al seu exili, com la coneguda *Relació sobre la Vall de Andorra*, publicat l'any 1838, i el *Compendi de la Història de Espanya*, obra en vers, de caire humorístic, publicat el 1839 sota el pseudònim de “Lo peripatètic solitari”, tots dos treballs escrits en llengua catalana i impresos a Tolosa.⁸⁸

El manuscrit que va titular *Historia inédita de los Ceretanos*, redactat en castellà, el va escriure en diferents anys. El Dr. Pascual explica que l'escriptor Tubino confon l'any de publicació del manuscrit: “*De esta obra dice D. Francisco Tubino,⁸⁹ en la página 213 de su “Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia” que fue publicada en Barcelona por los años 1839.*” En aquest cas, Tubino es confon amb el *Compendi de la Historia de Espanya*, d'en Junoy, publicat també el 1839 i que res té a veure amb l'obra que ens ocupa. Com ja hem comentat, l'any 1839 en Junoy encara no havia acabat d'escriure la *Historia inédita de los Ceretanos*, i per tant en Francisco Tubino no podia parlar-ne de la mateixa en la seva *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*.

87. Suposem que és ell qui pren notes dels treballs d'en Junoy.

88. Totes dues obres les podem trobar recollides dins el treball fet per en Marià Aguiló. M. AGUILÓ: *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*. Sucesores de Rivadeneyra. Madrid, 1923. Versió digital a: www.cervantesvirtual.com

89. Francisco Tubino (Cadis, 1833- Sevilla, 1888), periodista, escriptor, historiador. Defensor

del federalisme, la democràcia i les llibertats individuals. Catalanòfil, amic d'escriptors com Aguiló, Guimerà, Víctor Balaguer, etc. Més informació a *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*, de Francisco Tubino - pròleg de Pere Anguera, reedicció per: Urgoiti Editores, Pamplona, 2004.

Dins el conjunt del manuscrit hi havia uns apèndixs que es trobaven solts, i sembla ser que no en formaven part de l'anomenada *Historia*. D'aquests apèndixs solts, algú, “un aficionado”, de qui no en sabem el nom, va donar sortida, en forma de petit llibret, a dues parts o “exámenes”, com fra Junoy les anomena, i els hi va posar per títol: *Disertaciones sacadas de la Historia inédita de los Ceretanos, “cuales disertaciones da á luz un aficionado”*. Va ser editat a Barcelona l'any 1857, per la *Imprenta de los Herederos de la V. Pla*, situada a la *calle de la Princesa*. Una tercera part, o “examen”, el dedicat a la història del Rosselló, com s'indica a la part final de les *Disertaciones*: “de como el Rosellón desde la primera población fue de Iberia o de España”, va quedar sense publicar, i resta perdut. També resten perduts altres escrits que, pretesament, no formaven part del cos de la citada *Historia*:⁹⁰ *Restauración de España por los ceretanos antes que los asturianos. Los condes de Barcelona son sucesores de los Ceretanos* (juny de 1844), i *Discurso sobre la Inquisición*. L'altre apèndix publicat, *Examen o discusión sobre la utilidad del punto militar que es la Cerdaña*, es trobava també, sembla que sense formar-ne part, amb la *Historia inédita*, i es va publicar el 1881, ja mort en Junoy, al diari *Revista de Gerona*, de Girona, i a *La voz del Pirineo*, de Puigcerdà. En aquest cas, va ser el Dr. Josep Pascual i Prats qui, amb motiu de la pretesa publicació de la *Historia inédita*, va voler avançar, potser a mena d'aperitiu, aquest escrit històric-militar sobre la Cerdanya, que s'estén des del final de la Guerra dels Segadors (1652-1659) fins a la Guerra de Successió (1714). I per a certificar que la mencionada publicació és imminent, a peu de pàgina de l'article, en tots dos diaris, hi ha una anotació on diu: “*Poseyendo felizmente, gracias a los Sres. Martí Autet de Puigcerdá los escritos que dejó inéditos el ilustre Ceretano Fray Tomás Junoy, ex-prior del convento de Dominicos de Puigcerdá; y mientras acabamos de completar los datos reunidos para publicar la biografía de tan esclarecido hijo de nuestra provincia, biografía que ha de servir de prólogo á la*

Historia inédita de los Ceretanos debida a su pluma, publicamos el adjunto escrito que por hallarse suelto y sin formar cuerpo de la citada Historia creemos verán con gusto los lectores de esta Revista.- J. Pascual.”

En quasi tota la seva obra publicada hi ha constants referències a la desapareguda *Historia inédita de los Ceretanos*. Sovint ens diu que ja no en parla d'aquest o de l'altre tema, donat que ja s'ha esplaiat llargament a la mencionada *Historia*.

Per això, i perquè seria de gran valor pels cerdans i per a la història de la Cerdanya, hem mirat de seguir les passes d'aquesta obra, des de la mort d'en Tomàs Junoy fins als nostres dies. Abans però, mirarem de saber algunes característiques de l'obra magna d'en Junoy.

Historia inédita de los ceretanos. Característiques i contingut.⁹¹

Cal deixar constància de les referències, tot i que minses, que s'han trobat sobre el contingut de la *Historia inédita de los ceretanos*. A l'AMGi, en el fons del Dr. Pascual, hi ha retalls, curts paràgrafs, copiats de la mencionada obra que ens permeten fer la següent recensió. En ells hi consta una mena d'índex amb allò que podríem considerar els volums -en realitat només una part d'aquests-, els capítols i el període històric de què tractaven. Queda clar que en Tomàs Junoy anava escrivint sense seguir un ordre. Relatava la història per etapes però sense que aquestes guardessin un lligam. Això deuria complicar enormement la tasca de publicació donat que calia una revisió profunda de l'obra per tal que aquesta tingués un fil conductor i, alhora, fos el més fidel possible tant al manuscrit original com a la història en sí, ni que fos només en el sentit estrictament cronològic. Degut a això, el Dr. Pascual va consultar, amb força probabilitat, els escrits dels germans Villanueva,⁹² frares dominics valencians, per mirar d'estructurar amb més criteri allò publicable i sobre com fer-ho. Sabem que fra Junoy va redactar entre 8 i 12 parts, que el Dr. Pascual anomena “Tomos”, totes elles manuscrites, i que alguna

90. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966.

91. Aquest apartat està basat en les anotacions que es troben dins: AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966.

92. La referència al cognom “Villanueva” surt en l'anotació referida a la tercera part, concretament a l' “Examen 10° sobre el catálogo de los obispos” on explicita entre parèntesi:

“según Villanueva con las reflexiones que se ofrecen”. No és clar si va ser el propi Junoy que va consultar l'obra de Jaime Villanueva, o bé el Dr. Pascual en revisar l'obra. Els germans Villanueva, tots dos dominics i nascuts a València, són: Jaime Villanueva (1756-1824), autor de *Viage literario a las Iglesias de España*, Imprenta de la Real Academia de la Historia. Tomo X: “Viage a Urgel”, València, 1821 / Tomo XVII: “Viage a Lérida y Barcelona”, València, 1851, i Joaquín Lorenzo Villanueva (1757-1837), coautor, juntament amb el seu germà de la mencionada obra.

d'aquestes ocupava més de 500 pàgines.⁹³ També sabem que, per exemple, la part que en fa 4 la va començar a escriure el 16 de juny de 1849. Cadascuna està dividida en capítols que ell anomenà "exámenes", "disertaciones" o "disputas". Els apunts consultats només ens donen una lleugera idea de l'obra, on ni tan sols hi consten totes les parts de la mateixa. Algunes d'aquestes les trobem descrites, probablement pel Dr. Pascual, i juntament amb les parts descrites, trobem esmentats uns quaderns solts, al menys dos, sense concretar el seu contingut. Per no fer feixuga la lectura i, alhora, fer-la més entenedora, mirarem d'aglutinar i donar forma a la informació, molt fragmentada, que sortosament es conserva. El risc d'aquest exercici és donar per vàlid allò que no es pot verificar. Així doncs, hem de tenir present la dubtosa versemblança del contingut del manuscrit que oferim a continuació.

La primera part ocupava unes 206 pàgines. Aquesta dada la trobem en una referència sobre el contingut de la segona part, on diu: "*Del contenido en el tomo II nos da una idea exacta la nota que va inserta al final del Tomo primero, pág. 206, que copiada literalmente dice (...).*" Contenia, presumiblement, els següents "exámenes" o capítols, amb anotacions intercalades del Dr. Pascual. Els dos primers es troben publicats a les "*Disertaciones sacadas de la Historia...*", de fra Junoy, juntament amb un mapa que correspon al "Alto y Bajo Pirineo". Així, tenim el 1r capítol sobre "la posición natural del alto y bajo Pirineo", i el 2n capítol sobre "el Tratado llamado Paces de los Pirineos de 1659".⁹⁴ El 3r capítol s'estenia al voltant d'un es 174 pàgines, on es "manifiesta que el Rosellón desde lo mas antiguo fue Ibero hasta los Romanos y cuando estos dominaban la España y la Galia quedó unido a la Provincia Narbonense y permaneció en ella cuatro siglos".⁹⁵

La segona part ens ve referida per la nota que fa en Junoy al final de la primera part: "*La segona part, que està "imprese" a tota pressa, conté quatre disputas, y arriba fins a 18 de Octubre de*

1838. En la primera, que es la sexta, se referex a la historia fins a Felip quin, y se discutexen los punts principals en que es criticat Carlos primer y en particular lo dels comuneros. La septima es una discusio sobre lo que feu Felip cuart en Catalunya, sobre la expulsio dels moros per Felip tercer, sobre la dels Jueus per Fernando el Catolic y la plantacio de Inquisicio per lo matex y per son bisnet Felip segon. La octava conté lo historial fins al dia [d'avui?]. La nona una questio sobre Constitucions y una manifestacio de que en la sucesio de la corona de Espanya la unica lley que pot obligar es la de 1713". Aquí queda explícit el caos, el desordre, amb que es va trobar el Dr. Pascual en llegir l'obra, i que potser deuria fer minvar la seva il·lusió publicista. No queda clar però, què vol dir en Tomàs Junoy quan concreta que aquesta segona part "està impresse a tota pressa".

De la tercera part el Dr. Pascual ens diu que parla sobre: "Pepino. Ugo Capeto. Príncipes de Asturias y Reyes de León. Catálogo de los Reyes de Navarra. Reyes Árabes. Duques de Tarragona o Príncipes ceretanos. Quintilia".

Junoy divideix aquesta en 23 capítols que tracten sobre la història antiga de la Cerdanya i dels Comtats, i segueixen aquest ordre: "la entrada de Carlo Magno hasta Zaragoza", "la conquista de Gerona por Carlo Magno, año 787", "lo sucedido desde la retirada de Abdelraman hasta la segunda entrada de los franceses", "la segunda entrada de los franceses", "la conquista de Barcelona por Ludovico Pio", "la proposición del historiador del Rosellón, Mr. Henry,⁹⁶ del I a 2, p.24: Entonces (en 798) cesó enteramente el dominio de los moros en Cerdaña", "el Obispo Félix", "la heregía Felician", "el estado de los ceretanos cuando vinieron los franceses y durante su dominio", "el catálogo de los obispos",⁹⁷ (en blanc), "la entronización que Silva o Selva hizo de Herminio en la Sede de Gerona", "Condes Ceretanos", "Condes de Rosellón", "Conde de Bera", "Condes de Gerona", "Condes de Ampurias", "Condes de Vique", "Condes de Besalú", "Condes de

93. El gruix ens ve donat quan el Dr. Pascual apunta que a la pàgina 537 (sense cap indicació del volum o part de l'obra a que pertany) en Junoy fa referència a la casa on va néixer: "pag. 537. Casa Mateo Riu esta casa existia antes de 1793 pues en ella nací en 1782 cuando mis padres de Alp se habían trasladado en Puigcerdá", AMGi, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,...* entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966.

94. Al final d'aquest hi consta la següent anotació: "El exámen tercero contendrá la historia de cómo el Rosellón desde la primera población fue de Iberia o de España hasta que Augusto lo agregó al convento de Narbona. Desde el principio del siglo V volvió al dominio de España. Dato

que nos conviene señalar por cuanto nos da la clave para establecer el orden entre los manuscritos que dejó y de cuyos títulos acompañamos la siguiente noticia".

95. Una anotació del Dr. Pascual referent a aquest capítol diu: "hasta Ludovico Pio más dos capítulos sobre la opinión particular suya [d'en Junoy] de que el Rosellon no fue francés".

96. Es tracta de D. M. J. Henry, autor de *Histoire du Roussillon*, Paris, 1835; Reimpressió: Marseille, Laffite, 1971- 2 Volums.

97. És en aquest capítol on trobem la referència feta pel Dr. Pascual sobre en Villanueva: "(según Villanueva con las reflexiones que se ofrecen)".

Rosellón –continuación–, “Condes de Carcasona y Rodas –sin enumerar–”, “a qué obispado pertenecía el Capcir antes de los Árabes”, i finalment “Condes de Tolosa”.

La quarta part sembla menys extensa. Si més no, el contingut que hi consta en els apunts així ho reflecteix, tot i que això no implica necessàriament una menor extensió literària. Ens diu que tracta “desde el Velloso hasta la reunión de los condados de Cerdaña y Barcelona”, i l’estructura amb un pròleg i tres capítols que ens parlen sobre: “la sucesión del Conde Wifredo II dicho el Velloso”, “los Condes del Rosellón del siglo décimo hasta su fin y de los de Ampurias” i “los Condes de Cerdaña del siglo décimo en adelante”. La cinquena part va de l’any 1117 a l’any 1717, i l’estructura en un total de 14 capítols, dels quals el primer i l’onzè no contenen cap anotació, que versen sobre: (en blanc), “la guerra de los Albigenses”, “la batalla de Muret en que fue muerto el Rey D. Pedro”, “la reunión del Condado de Urgel a la casa de Barcelona y el de Foix a la de Francia”, “los Condes de Foix”, “el Tratado de Corbeil en la Duveries [?] de París entre el Rey de Aragón, D. Jaime I, y el Rey de Francia, 1r Luís (IX)”, “el reinado de D. Pedro III de Aragón en que Cerdaña volvió a estar separada”, “la expedición del rey Felipe III (de Francia) 1285”, “los acontecimientos [?]”, “los acontecimientos que tuvieron lugar en el tiempo que Cerdaña volvió a estar unida a la corona”, (en blanc), “empeño de los Condados de Rosellón y Cerdaña”, “la conducta de Fernando I de Aragón y V de Castilla” i “Carlos I hasta Felipe IV”.

De la resta només en tenim alguna referència, concretament un petit paràgraf de la setena part, pàgina 21: “*He dicho que en los ángulos de la villa había obras de fortificación porque creo que los templarios tenían su convento en el ángulo del E., en la casa que hoy es de Montagut y con título de San Bartolomé y quizá aquí estaba el Castrum Montis Cerdani. Nada se del tiempo de su fundación, es de presumir que muchos caballeros de Cerdaña que acompañaron a nuestro conde Guillermo Jordan...*”

Sense entrar a valorar la qualitat i/o fiabilitat històrica d’aquesta obra, hi ha un fet curiós i molt interessant en l’estil literari d’en Junoy a l’hora de plasmar els seus coneixements sobre la història, i és el seguit de comentaris personals que inclou. Alguns d’ells són el seu parer sobre un afer concret de l’etapa històrica que

ens explica, però d’altres fan referència a la seva pròpia persona i vivències: a quina casa va néixer, a quin poble, el seu noviciat... A més, també queda constància de la seva visió i posicionament absolutista. Referent a aquest darrer apunt, transcriu un comentari fet, suposadament, pel Dr. Pascual: “*Si el Sr. Tubino no conocía la obra, que de haberlo hecho podía comparar el criterio absolutista que la anima, con los otros libros que precisamente en la misma fecha, y en nuestra misma provincia, publicaban por los partidarios de la escuela democrática de Figueras.*”

No sabem, si tot plegat, la magnitud de l’obra (com apunta en Lluís Batlle), la desorganització en els capítols i, per què no, la visió absolutista d’en Junoy, varen fer desdir al Dr. Pascual en la seva intenció de publicar l’obra.

Però, tot i no publicar-se, no podem deixar de preguntar-nos: Què se’n va fer de l’extens manuscrit?

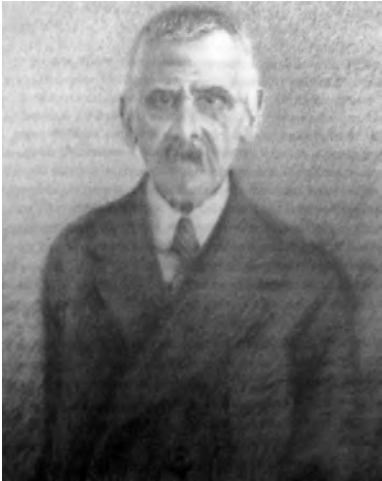
El misteri d’una desaparició

La desaparició del manuscrit *Historia inèdita de los Ceretanos* ha estat, i encara és, l’interrogant més aspre i de més mal empassar d’aquesta investigació. Des de la mort de fra Junoy, l’any 1860 a Anyós, la mencionada obra manuscrita va passar per diferents mans fins el segle XX. Els viatges soferts pel manuscrit, a conseqüència de la voluntat del mecenes gironí, Josep Pascual i Prats, de publicar-ho han fet que el seu seguiment hagi estat laboriós. Tant és el cas que, hores d’ara, encara no podem parlar d’un “final feliç”, entenent aquest com la recuperació d’aquest manuscrit.

Caldrà doncs, explicar les primeres passes d’aquesta part de la recerca que ens porta a Girona. Així, a la Girona de finals del segle XIX hi vivia un doctor en medicina, reconegut en la seva època, i membre dels cercles més cultivats de la ciutat, el Dr. Josep Pascual i Prats (1856-1931).⁹⁸ L’ascendència cerdana de la família paterna va propiciar que el Dr. Pascual continués mantenint relacions amb gent de la comarca. Probablement, deuria tenir en propietat algun camp o feixa que el proveïen de patates i peres de Cerdanya, i que es feia enviar a Girona. El cerdà amb el qual mantenia una relació més estreta, podríem dir amigable, era un comerciant de Puigcerdà, en Jaime Martí Autet,⁹⁹ que regentava el negoci: “Harinas y Granos, de todas clases” a la

98. B. JULIÀ I FIGUERAS: *Doctor Josep Pascual i Prats*, CoHegi Oficial de Metges de Girona, 1994.

99. S’ha mantingut la forma castellanitzada del nom, “Jaime”, donat que en tota la documentació apareix així, inclús en la seva signatura.

▼
En Josep Pascual i Prats.
Fotografia: Doctor Josep
Pascual i Prats. Primer
president del Col·legi Ofi-
cial de Metges de Girona.
Benet Julià i Figueras.
L'Eix Editorial. S.L. 1994

mateixa vila i també a Bourg-Madame. Entre la correspondència que mantenen tots dos, hi ha constantment frases que denoten aquesta familiaritat i consideració. Així, el 8 d'agost de 1879 en Jaime Martí Autet li escriu: "(...) Sr. Pascual, siento vivamente no esté vd. aquí para pasar juntos algún día de campo. Vamos, determinese vd. a tomar el carril y denos el gusto de estar entre nosotros unos días; anime vd. á su Sr. Padre pues es año de muchas codornices y el 15 cazaran liebres y perdices en abundancia. Vengan vds., su padre se encargará de la caza y yo de las truchas. (...) (Y no tardi que's fa tart) (...)."100

És a començament del 1878 quan tenim notícia de l'interès del Dr. Pascual per l'obra de fra Tomàs Junoy. És el primer que s'interessa pel frare d'Anyós, per la seva obra i per la seva vida, amb la intenció de recuperar-la, fora de Marià Aguiló. Aguiló, de qui ja hem parlat anteriorment, ens dona unes referències incorrectes sobre l'obra, dient que està escrita en vers i en llengua catalana.

Un petit conjunt de 19 cartes formen part de l'epistolari, molt més extens, entre en Jaime Martí Autet i el Dr. Pasqual, en les quals es parla de la recerca de l'obra magna de fra Junoy, i on se sent

l'emoció i el desig de localitzar-la i treure-la a la llum. A la resta es tracta de temes que no tenen res a veure amb el que ens ocupa. És en aquestes cartes triades, que envia en Jaime Martí al Dr. Pascual, on s'ha aconseguit la major part de la informació per seguir les passes a la *Historia inédita de los Ceretanos*. En elles intervé, en alguna ocasió, el germà d'en Jaime Martí Autet, en Pere Martí i Autet, aleshores estudiant i a punt de doctorar-se en medicina, i a les darreres el fill d'en Jaime Martí Autet, que porta el mateix nom del pare. Hem fet servir cartes on altres personatges apareixen amb motiu de la recerca biogràfica, o bé de l'obra, sempre adreçades al Dr. Pascual. Aquests són: Mn. Josep Cerqueda, rector de la Massana (Andorra), Mn. Pelegrí Puig, rector d'Alp i Mn. Jaume Martí i Sanjaume, canonge de la Seu d'Urgell i arxiver de l'Arxiu Municipal de Puigcerdà. També hem buscat informació sobre altres personatges, probables possessors, en algun moment, del manuscrit, o bé, relacionats d'alguna manera amb aquest afer: Mn. Joan Adellach i Cabaner (marmessor testamentari de fra Junoy i Beneficiari de Lles de Cerdanya), Antoni Borrell i Pons (banquer de la raó social bancària, "Borrell y Martí" de Puigcerdà, i duaner de la mencionada vila), el seu germà, Rafael Borrell i Pons (advocat de Puigcerdà) i el fill d'en Jaime Martí Autet, Jaime Martí i Turiera (banquer de la raó social bancària, "Borrell y Martí" de Puigcerdà, alcalde de Puigcerdà, president de la Unión Mercantil Industrial de Puigcerdà, president de la Junta del Cementiri de Puigcerdà i agent consular a França).

Així, només amb 22 anys, Josep Pascual i Prats, comença la recerca. Demana a en Jaime Martí i Autet si li pot trobar els papers i llibres d'en Junoy. I aquest, el febrer de 1878, li respon que es troben a Andorra, però que una part s'ha perdut: "*Todos los papeles referentes al P. Tomas Junoy están en Andorra, creo encontrar todo lo que sea posible, aunque muchas cosas se han extraviado, pronto me ocuparé de ello, pero no sé si podré enviarle todos los datos que desearía, ni tan pronto como quisiera.*"101

No tornem a tenir notícies fins començament de 1879, quan en Martí i Autet li escriu per donar-li una bona nova: l'actual propietari de l'obra del pare Junoy, un dels marmessors del testament de

100. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda, UI 1457, 2, n°297, r.54897, 1879-08-08.

101. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda, UI 1457, 2, n°303, r.55012, 1878-02-11.

fra Junoy, un sacerdot que viu al poble de Lles,¹⁰² Mn. Joan Adellach, s'ha avingut a vendre-li tots els papers, entre els quals es troba la *Historia inédita de los Ceretanos*:¹⁰³ “Al fin puedo decir que se me ha prometido venderme el manuscrito del P. Tomas Junoy – y todo lo que concierne a dicho señor.” Explica amb detall la recerca infructuosa per Andorra i Perpinyà. I finalment la visita al sacerdot, al poble de Lles, amb qui discuteix la possible compra del manuscrit: “Me trasladé al día siguiente al pueblo de Lles para avistarme con dicho Sr. y me dijo que él era el poseedor de la obra, que si bien no la tenía en su casa, podía disponer de ella cuando quisiera. “No la he leído, añadió, pero creo que hay 8 tomos.” Me regaló un ejemplar del Compendio de la Historia de España –en versos pareados– por el Patético Solitario (es el P. Junoy) impresa en Toulouse pero no dada a la circulación –a causa de la guerra de los 7 años, época en que fue escrita–. Dos tomitos tiene esta obra. El ejemplar que poseo se lo enviaré a V^{ed}. a la primera ocasión.” A la carta, on hi ha alguna errada sobre l'extensió del manuscrit, també parla del canonge Jaume Martí i Sanjaume a qui, diu el marmessor, li pot demanar el seu parer sobre el manuscrit, donat que el mencionat canonge se l'ha llegit, per saber quin preu es pot demanar per l'obra: “Me ofreció vender el manuscrito y como yo le preguntara lo que pedía, me encargó escribiera a mi amigo el doctor Martí, Canonigo en Urgel, y puesto que dicho S^r la ha leído, se conformará el albacea en lo que pida dicho Sr Martí, al cual escribo hoy mismo. Así es que ahora es cuestión de precio y si no piden una cosa exagerada le aseguro que no se me escapará. Ay que cara pondría M^e la Pharmacia!”.¹⁰⁴

El 6 de març de 1879, en Jaime Martí torna a escriure al Dr. Pascual per explicar-li com van els tractes sobre la possibilitat, o no, d'editar el manuscrit, i què li ha aconsellat Mn. Jaume Martí i Sanjaume: “(...) pero se me ocurre un medio”(dice él) útil a la vez a la empresa y al alma del P. Tomas y es: Haz ver los manuscritos a un editor y si

es obra de la cuál pueda sacarse provecho, entregarás la ½ o 3ª partes del producto líquido o un tanto por ciento de cada edición. Creo que esto es lo más equitativo (...), i com seria de poc afavoridor per a l'obra fer l'entrega de dues parts per a la seva impressió a “La Veu del Montserrat”:¹⁰⁵ “(...) Yo volví a escribir haciendo ver lo mucho que costaría el arreglar los manuscritos para darlos a la imprenta de una vez –el tiempo que tardaría y lo que puede desmerecer la tal obra con la publicación del folletín de la Veu del Monserrat enviandoles las dos primeras entregas de dicho folletín; les pedí de nuevo fijar una cantidad, (...)”. A més, l'anima a donar el vist-i-plau per a una edició en solitari, tot dient-li que n'hi ha molts que voldrien tenir aquests papers entre les seves mans. Comenta les dificultats per mantenir en secret la troballa i les enemistats que s'està creant en no permetre veure el manuscrit, ni deixar que publiquin cap paràgraf del mateix a un diari de la comarca, “papelucho”, anomenat “La Voz del Pirineo”:¹⁰⁶ “(...) no puede V^d imaginarse la polvareda que he movido con esto, pues como en poblaciones pequeñas no puede ocultarse nada, así que un amigo mío lo supo lo dijo en una reunión y vinieron a mi casa algunos a fin de que les enseñara la Historia, les respondí que la tenía en cierto pueblo y tenían aún que traerla en esta pero que no podría enseñársela por estar comprometido con un amigo a que no podíamos verla mas que él y yo. Pidiéronme que les dejara copiar algo para la Voz del Pirineo, papelucho que se publica en esta, y como les contestara negativamente, me trataron de egoísta imbécil, llamándome “mal Cerdà” (por lo que me importa!) pues no faltaría en esta quien la arreglaría un poco para darla a luz en lugar de ser un forastero quien se llevara el mérito de la publicación; yo les comprendí y les dije que la persona que ellos indicaban podía venir o proponérmelo que ya tenía yo preparada las respuestas. Como puede V^d comprender la tal persona (ya la adivinará V^d) no se presentó, me han vuelto a hablar y por último le he dicho que antes que de servirse nadie de parte del manuscrito

102. El nom no hi consta a la carta però el podem assegurar en trobar-lo com a obtentor del Benefici de Lles des del 1850 fins el 1880, any en que mor, i coincidir nom i cognom amb el d'un dels marmessors testamentaris de fra Junoy, i per tant ens confirma que era ell el marmessor propietari del manuscrit.: ADU, Persones, Estadística personal 1853-1891, Capsa II, pàg. 119. Joan Adellach i Cabaner, nascut a Ordino el 1803, va ser ordenat prevere el març de 1831, i morí el 8 de setembre de 1880, als 77 anys. Set anys més tard agafa el Benefici de Lles un altre Adellach, Joan Adellach i Aldosa, que no s'ha de confondre amb el que ens ocupa. 103. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda, UI 1457, 2, n°297, r.54889, 1879-??-13.

104. Potser és agosarada la hipòtesi però, creiem que podria tractar-se d'en Josep M. Martí i Terrada, aleshores farmacèutic i arxiver de Puigcerdà.

105. “La Veu del Montserrat” fou un periòdic escrit en català, fundat pel canonge Jaume Collell, a Vic, l'any 1878. Molts dels seus col·laboradors formaven part de la Renaixença catalana: Jacint Verdaguer, Josep Torres i Bages, Marià Aguiló, etc. Més informació a: M. SALARICH: *La Veu del Montserrat (1878-1902)*, edició a cura de Maria-Mercè Miró, Patronat d'Estudis Osonencs, 1993. 106. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats. Correspondència rebuda. UI 1457, 2, n°297, r.54876, 1879-03-06.

(cuando lo tenga en mi poder) sufriría con mis propias manos hacer mil pedazos y arrojarlos al fuego. (...).”

La resta de cartes que li envia en Jaime Martí al Dr. Pascual, tot l'any 1879, contenen la mateixa pregunta: Què ha de fer respecte a l'assumpte de la *Historia Inédita de los Ceretanos*? Sembla que el Dr. Pascual no ho te gens clar doncs el novembre de 1879 encara no ha respost.

L'any 1880 ja s'ha decidit quelcom sobre la compra del manuscrit, que desconeixem però que, més endavant, podrem deduir. El Dr. Pascual vol trobar resposta a un conjunt d'informació sobre la vida de fra Tomàs Junoy, el motiu: fer-ne una biografia que serveixi com a pròleg a la publicació del manuscrit. En Jaime Martí Autet li envia una carta, suposem que datada al voltant de 1880, on menciona un escrit del pare Junoy, propietat d'un nebot d'en Junoy, amb anotacions referents a la seva genealogia.¹⁰⁷ En copia allò que considera més interessant: els cognoms del primer matrimoni conegut de la seva genealogia: N. Junoy, d'Alp amb N. Cotis, de Llívia. Diu que aquest primer Junoy va participar a la Batalla d'Almansa “donde perdió la brigada en 1707”, i que segueixen tres generacions “sin nada de particular”. Després ja anomena els pares de fra Tomàs Junoy, així com els seus germans: Francisco, Pau i Gràcia. Cal ser prudents amb la informació de l'escrit, donat que hi ha algunes errades, com el lloc de provenença de la mare i el lloc de naixement d'en Tomàs Junoy. Ens dóna però una descripció física i caracterial de fra Tomàs que enriqueix i vesteix encara més la seva figura, i que ja hem fet servir en elaborar aquest article.

El mateix any 1880 en Jaime Martí respon a l'interès del Dr. Pascual sobre l'assumpte de la brigada de la Batalla d'Almansa i sobre les poblacions cerdanes amb fama de Botiflers i de Carrasclets, que en Martí tradueix com a Nyerros (“Narros”). Li diu que sobre la brigada no ha trobat cap informació i que els Botiflers a la Cerdanya són la gent de Meranges i els Nyerros (“Carrasclets”) els d'Alp.¹⁰⁸

El 1881, com ja hem comentat anteriorment, el Dr. Pascual

Exemplar de *La Voz del Pirineo* on es publica part d'un dels manuscrits escrits per fra Tomàs Junoy. *La Voz del Pirineo*, 1881/05/15

publica al “Diario de Gerona” el treball d'en Tomàs Junoy, “Examen o discusión sobre la utilidad del punto militar que es la Cerdaña”. Aquest mateix treball, més tard també ho publicarà el diari cerdà, “La Voz del Pirineo”. En Jaime Martí escriu el 4 d'abril al Dr. Pascual: “(...) Le doy las gracias por lo galante que ha sido al insertar la nota del suelto del P. Junoy, pues si algun mérito hay, es de quien partió la iniciativa, y es V^d. (...)”, on li agraeix la nota que aquest inclou al diari, on fa referència a l'ajuda que ha obtingut dels germans Martí Autet.

Un any més tard, a l'abril de 1882, el Dr. Pascual encara no ha publicat el manuscrit. Segueix demanant informació per elaborar la biografia, doncs pel que sembla no ha aconseguit els certificats de naixement i de defunció de fra Junoy, i els necessita per contrastar la informació sobre els orígens d'en Junoy que li va fer arribar en Jaime Martí. Per aquest motiu escriu al rector de la Massana, en aquelles dates: Mn. Josep Cerqueda, i aquest li respon que li fa arribar la partida d'òbit però que “aquí se concretan los servicios que puedo prestarle por hallarme muy reciente en esta Parròquia”. Seguidament li comenta que en Tomàs Junoy no era rector, sinó que vivia retirat en un “anejo” de la parròquia anomenat Anyós, però que segurament “podría proporcionarle detalles de su vida el Rdo. Buenaventura Junoy,¹⁰⁹

107. AMGI, *Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa*, n° 1181, *Correspondència, esborranys d'articles, informes...* entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Carta s/d.

108. Botiflers s'anomenava els partidaris de la monarquia borbònica, de Felip V, durant la Guerra de Successió, i els Carrasclets els partidaris de l'Arxiduc d'Àustria, Carles III. Més informació a: SALES, N.: *Els Botiflers, 1705-1714*. Ed. Rafael Dalmau. 2010.

109. Amb aquesta informació vam mirar la possible filiació entre els dos religiosos Junoy, en

Tomàs i en Buenaventura. I, tot i haver nascut en Buenaventura Junoy Soler al poble d'Alp l'any 1842 (fill de Josep i Maria), no s'ha trobat, de moment, cap lligam. ADU, *Rectorologi, Persones, Capsa II, 1853-1891, Buenaventura Junoy Soler*.

párroco de Orgañá, pariente, creo, del citado P. Junoy, quien por otra parte, regentó esta parroquia pocos años después de acaecida la muerte del Rdo. Padre Tomàs Junoy".

El juny de 1883 és el germà d'en Jaime Martí, en Pere Martí que, acabada la carrera de medicina, escriu al Dr. Pascual amb un to molt més familiar i tutejant-lo, per demanar-li que li enviï allò que el "Pare Junoy" pugui haver escrit sobre Les Escaldes en el seu manuscrit. Volia saber l'opinió i comentaris d'en Junoy sobre les qualitats medicinals de les aigües termals. També l'informa que el seu germà anirà a buscar el certificat d'òbit de fra Junoy a Anyós. Sembla ser que Mn. Josep Cerqueda va fer-ne la còpia però no la va enviar. Just 8 dies després, en Jaime Martí li envia una carta on adjunta, per fi, el certificat de defunció de fra Junoy.¹¹⁰ S'excusa del retard donat que la rectoria d'Anyós està construint-se i els llibres es troben desordenats. Tot i així, és de difícil justificació perquè la còpia del certificat d'òbit és datada a 8 d'abril de 1882, més d'un any abans! Sabem també que es va enviar la còpia del certificat de baptisme d'en Tomàs Junoy, donat que hi apareix dins el fons del Dr. Pascual, amb data de l'11 de juny de 1883,¹¹¹ tot i que, com veurem a continuació, l'any 1885 el Dr. Pascual desconeixia la seva existència. No s'entén que, o bé en Jaime Martí, o bé el rector de Puigcerdà, no l'haguessin enviat al Dr. Pascual tan aviat com va ser feta.

El Dr. Josep Pascual segueix buscant, sense descans, informació sobre la vida de fra Junoy. L'any 1885, el 9 de febrer, el rector de St. Pere d'Alp, Mn. Pelegrí Puig, li respon dient-li que no troba la partida de baptisme de Tomàs Junoy, però sí les d'alguns dels seus germans, la darrera d'aquestes datada l'any 1779.¹¹² L'informa, molt encertadament, de que potser pot trobar la d'en Tomàs Junoy a Puigcerdà, ja que els seus pares tenien casa a la

Vila. Tanmateix li diu que no pot aportar-li més informació sobre la vida d'en Junoy, fora de l'explicació de com vivia a Anyós, un dia que es va decidir visitar-lo, tot i que: "No obstante como a una hora de esta hay un Padre de la misma religión que sirve de parroco, y era muy conocido suyo, pues son todos de este país, a la primera ocasión le preguntaré por lo que sepa y mandaré a V. el resultado."

A partir d'aleshores hi ha una davallada en l'intercanvi de cartes. En realitat durant 17 anys no trobem cap altre escrit relacionat amb el tema.¹¹³ Van passant els anys i el manuscrit no es publica, no sabem si perquè no s'aconsegueixen prou dades per elaborar la biografia o perquè el cost de l'edició era massa elevat o bé el contingut era de difícil arranjament per treure'l a la llum.

Així, el 23 de gener de 1902, és el fill d'en Jaime Martí, homònim del pare, qui es posa en contacte amb el Dr. Pascual, per preguntar-li si ja els hi ha enviat tot el referent a fra Junoy:¹¹⁴ "(...) Ha enviado V^d a Ripoll a la dirección del médico Sr. Duran, la caja con lo del P. Junoy? (...)." És aquesta carta, i les posteriors, les que ens fan pensar que potser no va ser el Dr. Pascual qui comprà el manuscrit de fra Junoy. Així, deu mesos més tard, el novembre del mateix any, en Jaime Martí, fill, li segueix demanant els manuscrits i donant-li instruccions de com fer-los-hi arribar:¹¹⁵ "(...) Si a Torres vol donar-li los manuscrits del P. Junoy, pot fer-ho. (...)" No serà fins el febrer de 1903 que la família Martí i Autet rebrà a Puigcerdà, per fi, l'obra de fra Tomàs Junoy:¹¹⁶ "(...) Recibí la caja con los manuscritos del P. Junoy y acusé recibo al Sr Duran de Ripoll. (...)" Segueixen uns deu anys de silenci fins que, a finals de l'any 1912, en Jaime Martí Autet torna a escriure al Dr. Pascual per preguntar-li si recordava qui els hi va entregar el manuscrit:¹¹⁷ "(...) Una pregunta: ¿Quan vosté y jo anarem a Seo Urgell se recorda si fou

110. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Còpia del certificat d'òbit (Anyós).

111. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Còpia del certificat de baptisme (Puigcerdà).

112. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Dossiers i reculls de premsa, n° 1181, Correspondència, esborranys d'articles, informes,... entorn la figura de Fra Thomas Junoy. 1882-1966. Carta 1885-02-09, signada per Mn. Pelegrí Puig, rector d'Alp.

113. Malauradament, i sense que tingui gaire relació amb la recerca de l'obra, cal fer constar que el 1898, el Dr. Pascual rep un telegrama de Puigcerdà, on li anuncien que el Dr. Pere Martí Autet s'ha suïcidat. Una notícia tràgica que deuria trasbalsar, lògicament, a la família. AMGi, Fons

Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda , 1898, UI 1459, ref. 331, reg. 56230 . En realitat el telegrama diu que es va penjar. Sabem que, tres anys abans, el març de 1895, va morir la filla d'en Pere Martí Autet, Gràcia, amb només 14 anys, a la Tor de Querol, on estaven fincats. Potser li va ser impossible de superar la seva absència. "La Voz del Pirineo", 1895-03-17.

114. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda , 1902-01-23, UI 1458, 7, n°321, r.55630.

115. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda , 1902-11-11, UI 1458, 6, n°318, r.55484.

116. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda , 1903-02-19, UI 1458, 7, n°321, r.55629.

117. AMGi, Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda , 1912-12-02, UI 1462, ref. 349, reg. 57296.

▶ Prohoms de la Cerdanya, al voltant de 1910. Probablement amb motiu de la construcció de la línia fèrria Ripoll-Puigcerdà. En segon terme, començant per l'esquerra, amb barret de copa, Jaime Martí Autet. Foto: *Vint-i-cinc anys de vida puigcerdanesa*. Jaume Bragulat

lo Canonge Dr. Martí qui'ns entregá los manuscrits del P. Junoy? Me convindria saber-ho prompte." No sabem quin és el motiu que el mou a fer-li aquesta pregunta, ni per què li urgeix.

En Jaime Martí i Autet va morir sis anys després a Puigcerdà, el 14 de setembre de 1918, "*tras cruel enfermedad*", als 72 anys.¹¹⁸ El manuscrit de fra Junoy, de la seva propietat, va anar a parar a mans d'un advocat de Puigcerdà, mig parent seu, Rafael Borrell i

Pons. Aquesta dada la descobrim gràcies a una carta que escriu el canonge de la Seu d'Urgell i arxiver municipal de Puigcerdà, Mn. Jaume Martí i Sanjaume, l'octubre de 1922, al Dr. Pascual.¹¹⁹ Mn. Martí demana al Dr. Pascual el manuscrit de fra Junoy, "*Historia inédita de los Ceretanos*", per mirar de fer una història de la Cerdanya, que pretén regalar, amb motiu de la inauguració de l'arribada del tren a Puigcerdà.¹²⁰ El Dr. Pascual fa un apunt, en el revers de la mateixa carta, on ens descobreix, per fi!, el propietari i, aleshores, actual parador: "*Contestada el 13 manifestándole que hace años los devolví a Jaime Martí Autet, su dueño, quien los entregó a [l] abogado de Puigcerdá Sr. Borrell, medio pariente suyo.*" Degut a això, va caldre esbrinar qui era l'advocat "mig parent" d'en Jaime Martí Autet, així com la seva descendència. Aquest advocat era en Rafael Borrell i Pons,¹²¹ natural de Puigcerdà. El seu germà, Antoni Borrell i Pons, banquer i soci de la raó social bancària de Puigcerdà, "Borrell y Martí", es va casar amb una filla d'en Jaime Martí i Autet, na Rosa Martí i Turiera. D'aquí el parentiu entre l'advocat Sr. Borrell i en Jaime Martí i Autet. En Rafel Borrell i Pons s'havia casat amb na Teresa Gambús, filla de Llucià Gambús,¹²² propietari del Mas Florensa (Puigcerdà), i van tenir 7 fills: Margarita,¹²³ Rafela, Maria, Xavier, Vicenç,¹²⁴ Teresa¹²⁵ i Lleó.¹²⁶ És a partir d'aquí on un núvol enfosqueix les nostres passes, la manca d'informació, i que ens ha privat de saber el destí de la *Historia inédita de los Ceretanos*. I ja per acabar, comentar les diferents hipòtesis sobre el parador del manuscrit, una vegada arriba a mans d'en Rafel Borrell. Així doncs, imaginem que:

-En Rafel Borrell se'l podria haver quedat i que el manuscrit passés a mans d'algun dels seus fills i, d'aquests a algun dels seus descendents. Línia que caldria investigar.

118. *Ceretania*, 1918-09-15, necrològica de Jaime Martí y Autet (15-09-1918). / Registre Civil-Jutjat de Pau- Puigcerdà, T-26, p.110 (14-09-1918).

119. AMGi, *Fons Dr. Pascual i Prats, Correspondència rebuda*, 1922-01-06, U1 1461, ref. 340, reg. 56901.

120. La inauguració de l'arribada del tren a Puigcerdà va ser el 3 d'octubre de 1922.

121. Després d'estudiar la genealogia d'en Jaime Martí Autet, hem arribat a la conclusió que el mencionat advocat no podia ser un altre que en Rafael Borrell Pons. És ell el personatge on tota la informació conflueix. Rafael Borrell obtingué la llicenciatura en dret l'any 1901 a Barcelona, fou jutge municipal de Puigcerdà fins el 1903, i diputat de la Mancomunitat de Catalunya.

122. Llucià Gambús i Boluix (Luciano Gambús), mort a Puigcerdà, el 7 de juliol de 1915 (*Ceretania*, 15-07-1915, pàg. 6)- Hi ha d'haver una errada en el mes/ Registre Civil-Jutjat de

Pau, Puigcerdà- Defunció, 10-08-1915, Vilallobent (Puigcerdà), T-4, p. 109.

123. Margarita Borrell i Gambús, es va casar amb en Gabriel Guix, primer director de la sucursal de la Banca Arnús a Puigcerdà, l'any 1925.

124. Vicenç Borrell i Gambús, advocat, darrer Secretari General d'Estat Català.

125. Teresa Borrell i Gambús, nascuda a Puigcerdà, el 2 de juliol de 1915, morta a Barcelona, el juny de 1998.

126. Lleó (León) Borrell i Gambús, nascut a Puigcerdà, l'11 de novembre de 1924 i mort a Barcelona, el 18 de febrer de 1994; compositor i pianista de Jazz, especialment dedicat a compondre texts, juntament amb el poeta Josep Me Andreu, per a cantants de la Nova Cançó, com: Raimon, Salomé, Maria del Mar Bonet, J.M. Serrat, Lluís Llach,...

-En Rafel Borrell podria haver deixat el manuscrit a Mn. Jaume Martí i Sanjaume perquè aquest fes, no només una petita història de la Cerdanya,¹²⁷ amb motiu de l'arribada del tren a Puigcerdà, sinó, fins i tot, la tan esperada publicació i que, finalment, la desfeta de la Guerra Civil, amb l'assassinat de Mn. Martí i Sanjaume i l'espoli de l'arxiu de Puigcerdà (on probablement Mn. Martí i Sanjaume el podia guardar),¹²⁸ hagués provocat la pèrdua irreparable del manuscrit.

-Que el manuscrit s'hagués fragmentat, venut a pes o abandonat i oblidat en qualsevol racó de món.

-Que el manuscrit s'hagués venut o hagués anat canviant de mans i avui dia estigués en poder d'algun col·leccionista. Si aquesta hipòtesi és l'encertada, des d'aquestes línies, i en nom de tots els cerdans i andorrans, demanem un gest de solidaritat amb els habitants d'aquestes contrades, i també de reconeixement a fra Tomàs Junoy, tot permetent la redescoberta del manuscrit i la seva publicació.

-O bé, qualsevol altra possibilitat que se'ns escapa.

Cloenda

Des de la primera pensada en escriure una nota breu sobre els ascendents d'en Tomàs Junoy, suggerida per l'Antoni Pol en conèixer-nos a la presentació de la revista *Ceretània* nº5, l'any 2007, fins a la recerca que fra Junoy m'ha portat a fer, hi ha un camí ben diferent, més llarg i ple de sorpreses, d'emocions. Fra Junoy i la descoberta d'una vida difícil, arriscada i austera, d'una personalitat amb caràcter ferm i emprenedor, d'un intel·lecte actiu, inquiet i constant, d'un esperit necessitat de pau. La pau que va trobar dins el paisatge andorrà i amb els andorrans. Aquella pau que, l'esdevenir de la història i la seva terra li van negar. Tot això, més les vides que he trobat entrecruades amb la seva, algunes

de persones amb una gran projecció cultural i popular, d'altres anònimes, m'han tingut immersa en una mena de somni. La satisfacció per la investigació que he portat a terme, així com la possibilitat de contribuir, amb aquestes línies, a honorar el seu nom és el meu guany.

No cal dir que el que millor honoraria la memòria de fra Tomàs Junoy seria el reconeixement de la seva vàlua des de les entitats culturals de Cerdanya i, sobretot, la recuperació i publicació de la seva obra sobre la història de la Cerdanya i dels cerdans. Cal que la Cerdanya faci un lloc d'honor a un dels seus fills oblidats, fra Tomàs Junoy i Arraut.

Agraïments

Als andorrans, que han sabut retre homenatge a en Tomàs Junoy, tot tenint-lo present en la seva història.

A l'Antoni Pol i l'Àngels Mach, de la Societat Andorrana de Ciències (SAC), per animar-me a escriure i per permetre'm recuperar la figura d'un cerdà il·lustre i entranyable i donar-li vida en aquesta publicació.

A la Rosa Salvadó, amiga genealogista, i companya vital en algun dels viatges gironins perseguint a fra Junoy.

A en Xavier Mora, matemàtic i paleògraf, amic pacient i còmplice d'aventures genealògiques, per corregir de forma exhaustiva i meticulosa qualsevol aspecte de l'article, tant en la seva forma, estructura i contingut, com per cercar informació i animar-me a llançar hipòtesis. Qualsevol errada però, serà deguda només a les meves mancances.

A l'Adrià Canal, genealogista de la Societat Catalana de Genealogia i amic, que em va oferir una de les primeres pistes sobre el naixement d'en fra Junoy.

A l'Antoni Enrich, amic i genealogista de la Societat Catalana de Genealogia, que ha fet a Madrid la recerca dels nebots de fra Junoy, a qui agraeixo especialment el seu esforç i bonhomia.

A en Jordi Pasques, escriptor alt urgellenc, a qui li dec algunes correccions lingüístiques.

A tots els arxivers, que han tingut la paciència d'atendre les meves demandes, sempre amb amabilitat i bona disposició, i en especial a en Sebastià Villalon (AMGi), i a l'Erola Simon (ACCE).

127. Llegir el comentari que en Jaume Bragulat i Sirvent fa sobre la "obsessió" d'en Jaume Martí i Sanjaume al seu: "Vint-i-cinc anys de vida puigcerdanesa", pàg. 51.

128. J. BRAGULAT I SIRVENT: *Vint-i-cinc anys de vida puigcerdanesa. 1901-1925*, Gráficas Casulleras, Barcelona, 1969.// Sembla que a l'ADU no en tenen notícia de l'existència del manuscrit de fra Junoy. És més, després de demanar l'epistolari de Mn. Martí i Sanjaume, l'arxiver, Mn. Benigne Marqués, em va mostrar dues cartes de caràcter oficial, úniques cartes adreçades a Mn. Martí i Sanjaume, aclarint-me que, malauradament, a l'arxiu no es conservava documentació de caràcter privat del mencionat canonge. Hauria estat de gran ajuda si aquestes cartes s'haguessin conservat, perquè ens podrien haver donat alguna dada referent a la nostra recerca sobre el manuscrit. Tanmateix, tampoc va ser possible consultar la documentació sobre el personal eclesiàstic de la primera meitat del segle XIX.

Arxius consultats

ANA- Arxiu Nacional d'Andorra

AMGi- Arxiu Municipal de Girona

ACCE- Arxiu Comarcal de la Cerdanya

ADU- Arxiu Diocesà d'Urgell

ACAU- Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell

ACA- Arxiu de la Corona d'Aragó

BC- Biblioteca de Catalunya

AHN- Archivo Histórico Nacional

AVM- Archivo de la Villa de Madrid

AHO- Arxiu Històric d'Oriola

Jutjat de Pau- Registre Civil de Puigcerdà

Webgrafia

Hemeroteca de La Vanguardia

xac.prensa.cultura.gencat.cat

(Cerdanya: "La Voz del Pirineo", "La Cerdanya", "Ceretania")